Pakhtunkhwa پښتونخوا

دپښتنو ټولنيز ولسوليز كوند خپرونه

دولسم نوامبر ١٩٩٣كال د پښتنو د يووالي

ورځې په وياړ ځانګړې ګڼه

Special Edition/Spezial Ausgabe

12 November 1993

(Tag der Einheit der Paschunen)

PASCHTUNCHWA / PASHTOONKHWA

ORGAN DER SOZIALDEMOKRATISCHEN PARTEI DER PASCHTUNEN - Paschtunchwa/Afghanistan

ORGAN OF THE PASHTOONS SOCIAL DEMOCRATIC PARTY (PSDP) -Pashtoonkhwa/Afhanistan

www.pashtoonkhwa.com

pashtoonkhwa@gmail.com

psdp@gmx.net

V. I. S.P. / RESPONSSIBLE FOR CONTENTS:

DR. KABIR STORI

RICHARDSTR. 5

50389 WESSELING - GERMANY

Editorial Board/Redaktion

ALI KHAN MASEED

HIDAYAT BANGASH

MUBARIZ SAPI

GULGHUTAI KUNARAI

AZIZ SARSHAR

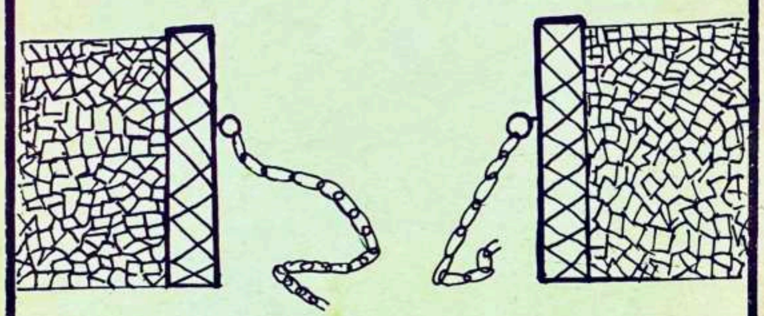

پښتونخوا

د پښتنو دیووالی د ورځې په ویاړ

د پښتنو تولنیز اولسولیز گوند

خاصه خپرونه

۱۲ نومبر ۱۹۹۳

12 Nov 1993
SPEZIAL_AUSGABE

PASCHTOONCHWA
PASHTOONKHWA

TAG DER EINHEIT DER PASCHTOONEN

ORGAN DER SOZIALDEMOKRATISCHEN PARTEI DER PASCHTUNEN
ORGAN OF THE PASHTOONS SOCIAL DEMOCRATIC PARTY

PSDP

سرلیک لیکوال مخ

سرلیک	لیکوال	مخ
سریزه	„ستوری"	۱
مقدس بغاوت	مبارز „ساپی"	۴
د احمد شاه بابا په مړینه تر اول افغانی جنگ پوری	نسیم „ستوری"	۷
پښتونخوا	محب الله „روفی"	۱۱
فارورډ پالیسی او د دوهم افغانی جنگ	علی خان „مشهود"	۱۴
په افغانستان باندی د انگریزانو یوځی تیری	ډاکتر حضرت رسول	۲۵
د تاریخ یا پاڼه	محمد خان „نار"	۳۵
گونډا او برلیښتانه	محب الله „روفی"	۳۶
د ډیورنډ کرښه او امیر عبدالرحمن خان	محمد شیرین „کریوال"	۳۷

خپرونکی: د پښتنو تولنیز اولسولیز گوند
پښتونخوا /افغانستان

HERAUSGEBER: SOZIALDEMOKRATISCHE PARTEI DER PASCHTUNEN
PASCHTOONCHWA / AFGHANISTAN

PUBLISHER: PASHTOONS SOCIAL DEMOCRATIC PARTY
PASHTOONKHWA / AFGHANISTAN

زمه وار: د ډوکتور کبیر ستوری
V. I. S. P.: DR. KABIR STORI
RESPONSSIBLE FOR CONTENTS: Richard Str. 5
50389 Wesseling
Germany
Tel. (02236) 83463

د خبرونی جرگه
REDAKTION
EDITORS BOARD

ALI KHAN MAHSOOD — علیخان محسود
HIDAYAT BANGASH — هدایت بنگش
MUBARIZ SAPI — مبارز ساپی
GUL GHUTAI KUNARAI — گل غوټۍ کونړۍ
AZIZ SARSHAR — عزیز سرشار

سریزه

پښتانه د نړۍ په پرګنو او قامونو کې شمېرل کېږي د اخېره موږ ته د جرګې نښتم رایه ګونګوي چې د پښتونولي بنسټ جوړوي. د جرګې سیستم د هغې ټولنې محصول دی (1) چې د نړۍ په سرخطه ناځه (15) زره کاله د مخه منځ ته راغلی دی (2).

پښتنو د خپل دې اوږد تاریخ په اوږدو کې ډېرې خوږې او ترخې لیدلې دي. د پښتونخوا د ننګ د ننګیالیو د دغه پښتنو شاهدان دي چې پر یرغل ګرد پښتنو په خاوره تېر شوي او د دې خاورې ټولنیزې، پوهنیزې، کلتوري او مدني شتمنۍ او ارزښتونه ئې لوټ کړي دي.

د پښتونخوا سر ډېر موږ ته د دغه یرغل ګرو او هغه پښتنو ننګیالیو چې د یرغلګرو مخه ته کلک د سپر په شان ودرېدلي دي کیسې کوي شي خو د دې مجلې ټوله په پښتنې خاوره د فرنګیانو په یرغل تنګه ده.

په نولسمه پېړۍ کې چې انګرېزانو خپل حاکمیت په هند کې ټینګ کړو، نو د روسانو مقابل کې د خپل حاکمیت د ټینګولو لپاره ئې په افغانستان باندې یرغل پیل کړې او د روستنه د پښتنو ماتې ځه ئې خپل سیاست د (ووېشه او حاکمیت وکړه) په ازمایښت شوی اصول ودرود. په دې بله ځګړه کې چې د ګندمک (26.5.1879) په تړون پای ته ورسېده. انګرېزانو وکولای شول چې ختیځ او جنوب ختیځ افغانستان سیمې چې د ستراتیژۍ له پلوه ډېرې مهمې وې ونیسي او د افغانستان دفاعي او بهرني سیاست د خپلې اغېزې لاندې راولي او بیا وروسته د ډیورنډ تړون (12.11.1893) او د ډیورنډ د کرښې په واسطه پښتانه په برخو ووېشل دغه کرښه د لمړي سرځه تراوسه پورې هېڅ پښتون نه منلې په ننګرهار، پکتیا، قندهار، کونړ، باجوړ، مومند، خیبر، وزیرستان او نورو پښتونخوا په کوټو کوټو کې یا قوتونه د دې خبرې ثبوت دی.

اوس چې د دغه کرښې سل کاله پوره کېږي د پښتنو ټولنیز او لسولیز ګوند چې د فرنګیانو په مقابل کې د باچا خان (فخر افغان) د مشرۍ لاندې د ملي ازادۍ د غورځنګ برخه ده او د پښتنو د یووالي او خپلواکۍ تاریخي رسالت ور په غاړه دی د اپریل وګړه چې د (1993) کال د نومبر د میاشتې د ولسمه نېټه چې د ډیورنډ تش په نامه کرښې سل کاله پوره کېږي د ډیورنډ د لوځنامې د باطلېدو

او ټولو پښتنو د یووالي د وړځې په نوم ولمانځي او ټولې جرګې ته ئې دا دنده ور په غاړه کړه چې د ډیورنډ د کرښې او لوځنامې په باره کې معلومات راټول او د پښتونخوا په ټوله خاصه ګړنه کې د پښتنو د یووالي د ورځې په ویاړ خپره کړي. د دغه تړون په تاریخي سیاسي او حقوقي اړخونو باندې د دې مجلې په مضمونونو کې پوره رڼا اچول شوې ده چې زه پرې نور څه لیکل نه غواړم. یوازې د حقوقي اړخ څو ټکي رایادونه کوم:

۱- په ټوله نړۍ کې پېښې د اثبوت رسوي چې د اسې تړونونه چې د ښکېلاک مناسبا تو د لاندې منځ ته راغلي دي نن ورځ اعتبار نلري

۲- د ولسونو د حقوقو یوه پرخه نظریه دا ده چې «یو تړون چې اغېزه ئې ختم او د تړون هدف تر لاسه شي د اعتبار نه لوېږي» (3).

د هند د ښکېلاکي (مستعمري) څخه د فرنګیانو په وتلو سره د ډیورنډ تړون په اتوماتیکي توګه لغوه او د اعتباره لوېدلی دی ځکه چې د تړون د برخه وال یو اړخ په هند کې خپل موجودیت د لاسه ورکړی او بل دی توګه ئې هدف هم د منځه تللی دی چې د روسیې په مقابل کې په هند کې خپل حاکمیت ټینګ کړي

۳- پښتنو د غه کرښه په عمل کې مراعات کړې نه ده. او بیا د پا سپورته پرته له سره ازاد تګ راتګ کوي او خپل ژبني، نسلي، تاریخي، جغرافیائي، کلتوري، ټولنیز او اقتصادي وحدت ئې ساتلی دی چې دا د ډیورنډ د کرښې د بې اعتبارۍ بل ثبوت دی.

د پښتنو ټولنیز او لسولیز ګوند چې د پښتون ولس د ازادۍ ممثل دی د دغه تړون د قبر په سر د اوږې ځل لپاره خاورې اړوي او د تل لپاره ئې لغوه اعلانوي په پای کې د پښتونخوا د دې مجلې د جرګې غړو محمد شیرین ګردیوال «مبارز ساپي»، داکتر صاحب، دوکتور د ګروال حضرت رسول او علي خان مشهود، څخه خوښنه کوي چې په دومره لنډ وخت کې ئې د دې مجلې مضمونونه تیار کړل. همدغسې د حاجي فضل الرحمن «شېر» او د عطا محمد «شیرزي» څخه چې د دې مجلې د چاپ په چټکتیا کې ئې مرسته کړې ده څېره ښه کوي. سربېره پر دې د عزیز «سو شال»، غلام نبي «سخي»، ناصر خان پایر، هدایت «بنګښ» او انجینر حبیب رسول چې د مجلې د بڼې په ښکلا کې ئې زیار او ایستلی او ترې ډېر

د محب الله «روفي» څخه چې د مجلې په لیکلو کې ئې شپه شوګیر کړي او قام ته ئې پرې خدمت کې بې خوبي په ځان منلي د زړه د کومې خوښنه ورانوي کوو.

په برې.

دوکتور کبیر «ستوري»

د پښتنو د ټولنیز او لسولیز ګوند مشر

اخستونځی:

1) Engels, Friedrich: "Der Ursprung der familie, des privateigen-tums und des staat" Berlin 1974, S. 194 f.

2) Stein, Werner: "Kulturfahrplan" Berlin 1954, S. 14

3) Völkerrecht (Lehrbuch) Bd. 1 Berlin 1973, S. 252

د باچا خان پېلاړ روان ملي تړون کې ز موږ

پښتنو عزت، پښتنو ایمان پښتنو قانون دی زموږ

لوی څښتن دې ماتوه لویه پښتونخوا جوړه کړه

ملي پښتون، احساس پښتون، عقل پښتون دی زموږ

د پښتون ملي زړونو کې حرکت ترې نشي

ازاد پیدا دی غلامي کې لوېدلی نشي

«ستوري»

لیکوونکی مبارز «ساپي»

مقدس بغاوت

په بشري ټولنه کې د ځمکې پرمخ اوسېدو تاریخ په اوږدو کې کوم بدلون یا هر هغه دین چې پلی شوی یا هغه ائین چې ورانه شوی دی. په لمړي سر کې ئې بغاوت په څېر ښکاره شوی دی. کوم بغاوت چې د خپل ولس د ود او دستور ئې لوړ د منلو وړ نه وي کېدلی او هغه نه ئې د یوه غورځنګ په وسیله بدلون ور بخښلی دی. یعنې دا اسې بغاوتونه تل د ورځنیو دود او دستور او د حاکم ظلم او ستم او بې عدالتیو پر ضد راولاړ شوي دي. او همدارنګه د هر ولس لپاره هر هغه تاریخي پړاو چې د هغه ولس تاریخي برخه نیک ئې بدل کړي، د یوه قهرجنه او بغاوت آمېزه کړنې له لیارې منځ ته راغلی دی:

موږ به د خوانې پېښې پرېږدو. یعنې د ابه نه وائو چې د پارس، عثماني، روسي او انګلیسي امپراتورۍ څنګه منځ ته راغلي او د اسې نورې زرګونه تاریخي پېښې چې د ځمکې پرمخ د ولسونو برخه نیک ئې کړېدې.

- را به شو یوازې د خپل د تړوندانه د ورځنو پېښو په اړوند:

په همدې نږدې کلونو کې چې په اروپا کې د الماني ولس په دوه برخو وېشل شوی ؤ د ختیځې برخې المانیانو د خپل د حکومت د سیاسي عالي مصالحو پر ضد را و پاڅېدل او د سرحدونو د نړولو سره یو ځای د المان ته راغلل. دا په دې چې د دغو بغاوت ګرو شعار ؤ چې: موږ یو ولس یو او باید چې بیا سره یو او متحد شو. تر څو چې همدغه ولس سره یو ځای شو او یو متحده المان ئې جوړ شو. همدارنګه د یمن ولس چې د پښتنو په ګاونډ کې پروت دی او په دوه برخو وېشل شوی ؤ سره یو ځای او یو موټی شول او نور دا سې ولسونه چې بېلابېلې نږدې وختونو کې به هم سره خپلواکه او متحده شي.

مګر موږ پښتانه چې د پخواني انګرېز د امپریالیستي سیاست له امله د «ډیورنډ» د تش په نامه کرښې د را ښکېدو سره دوه ټوټې شوي یو او لا اوس هم دوه ټوټې پاتې یو که څه هم موږ پښتانه خپل بیا سیاسي یووالي و غواړو نو د غه غوښتنه د دې سره سره چې یوه روا او سپېڅلې غوښتنه ده. خو د دې غوښتنې د سرته رسېدو لپاره په اوسنۍ شرایطو کې نه د پاکستان سیاسي ښکېلتیا اجازه او نه په افغانستان کې د واکمنو چلو ټپلو ګټې پېدې کې دي چې ګني پښتانه دې سره بیا یو ځای شي.

لوکه هر ګام پدې لیاره کې اوچتیږي ـ هغه به د دوارو خواوو، له خوا په بغاوت
محکوم شي. خو د ازموږ د پښتنو رواحق دی چه د دوارو خواوو سیاسي واکمنو
د سیاسي مصالحو په خډ را وپاریږو او ځپل یووالي او یوموټي کیدل په لوی سپیڅلي
او مقدس بغاوت سره لاسته راوړو. دا په دا چه:
موږ پښتانه د تاریخ په اوږدو کې پدې سیمه کې یو ځای او سیدلي یو یوه موـ
ټیه ده، یو مو کلتور دی یو مو دود او یو مو دستور دی او زموږ د غه دود او ـ
دستور چې د «پښتونولۍ» په نامه نومول شوی پخپله یو مشخص او مکملـ
ائین دی، د اسې ائین چې تاریخي ریښې ئې د پنځو زرو کلونو نه هم په هغواـ
اوړي. د غه پښتونولي چې د پښتنو د ژوندانه مکمل ائین ګڼل کیږي په ـ
سیمه کې د پښتنو د یووالي او یوموټي او سیدو لوستر ثبوت هم دې. تکه چې
د غه ستر ثبوت او برهان نه یوازې د اچې د «ډیورنډ» تش په نامه کرښې د راښکیدو
سره تراوسه پورې له مینځه نه دی تللی، بلکه د غسې نورو پخوانیو خارجي تاړاکونو هم
ونشو کولای له منځه یوسي.
نن چې موږ پښتانه بیا د ژوندانه په یو نوي تاریخي پړاو کې راپروت یو. د اسې تاریخي
پړاو چه د هغې سره زموږ په ګاونډ کې د شوروي اتحاد ستر ګواښ دړې وړې شوی
او ددې سره جوخت نورو ولسونو ځپل سیاسي او جغرافیوي شته والی لاسته راووړی.
او تکه چه په پورته ګوته ورته ونیول شوه. نو هغه ولسونه به هم چې تکه د پښتنو
په څیر ټوټې شوي و، سره یو ځای یو ځای او متحده شي. نو پښتون ولس ته هم دمه ـ
واري ورپه غاړه کیږي چه نور دې د هغو پښتنو په لیاره نه دروي کوم چه د شیمي
د حاکمه ډلو او ګوندو لو سیاسي ګټو ته په سلام ولاړ دي. بلکه پښتانه دې ـ
د هغو پښتنو په پل ګام کیږدي کوم چې د پښتون ولس د یووالي لیاره او چت شوي
یا وچتیږي. ځکه چې که چیرې د پښتون ولس د یووالي لپاره کوم ګام وچتیږي.
هغه به په راتلونکي کې د پښتنو ملي سیاسي او کلتوري ځپلواکه ګټې خوندي ـ
وساتي چې د اسې ګام که چیرې هم په بغاوت محکوم شي خو سره د دې هم لوستر ـ
سپیڅلي او مقدس ارمان دی. هغه ارمان چې لوستر او سپیڅلي هدف یې
د پښتنو یووالي او یوموټي کیدل ترسره کوي. د اپه ډاګه جوته ده که د غسې مقدس
سپیڅلي غوښتنو لیاره تش د خولې هم لواواز راپورته شي هغه به اروموو د دوارو ـ

برخو حاکمه سیاسي واکمنانو له خوا په بغاوت محکوم شي خو د اسي حاکمه
ډلې کړې نشي کولای «انساني سپیڅلي او عالي ګټې» د تل لپاره د ځپلو ناوړه ـ
سیاسي ګټو د خوندي ساتلو په بهانه تر پښو لاندې کړي که د اکار کیدای
شوای نو د زمانې ستر و حاکمه واکمنانو به د یمن او د المان د ولسونو
د یووالي او یوموټي کیدلو ستر سپیڅلي او مقدس ارمان به ئې د تل لپاره ناممکن
ګرځولی وای ـ.

د پیواړ جګړه

د ډهلي تخت هیرومه چې را یاد نشي ↓
زما د ښکلي پښتونخوا د غرو سرونه ↓

لیکوونکی: «نسیم» ستوری

د احمدشاه بابا د مرګ نه تر اول افغاني فرنګي جنګ پورې

(1838 - 1842 - 1773)

څه وخت چه لوی احمدشاه بابا په (1773) کې
د نړۍ څخه سترګې پټې کړې چه شاته ئې افغا ـ
نستان پریښود چه یو اړخ ته ئې ایران ووبل
اړخ ته ئې مرکزي اسیا چه د امو سیند ورسره
پوله وه بل خوا هندي مغلي حکومت سره پوله په
سرهند وه مګر د وی په خوښه د پنجاب ـ
ـ صوبه کې سکهانو او جینانو د فرنګي او فرانسوي جاسوسانو په ایما ـ
غوبل جوړ کړی وو نامتو پښتون جرنیل جان خان ورسره لاس په ګریوان وو
دی لوبی ته فرنګي لمن وهله او خوشحاله ورته ناست وو چه که څه ای
کول هندوستان به مفت زما څولۍ کې پریوځي د هند د ټسما قسم مذهبونو
او نسلونو اختلافاتو نه ئې ځپل ځان ته ګټه اخستله د وی ئې په کور کې سره
اچولي وو چه څه وخت شهزاده تیمور په تخت کښیناست هغه وخت
دربار کې دوه ډلې وي. تیمورشاه د قزلباشانو په لښکرو قندهار پریښود
د سلطنت ناستون ئې کابل کړو چه کابل کې ورته تیاره ناسته مغلي نوکرشاهي
وه دوی تیمورشاه او د دوی انګریزانو سردارانو ته د عیش او نوش ټول
سامان برابر کړل دوی تش په نوم افغانان وو مګر په کلتوري او ژبني دوی

قزلباشان یا فارسي ژبي شول د هغې کلتور وجه وه چه دوی د ځپل پښتون ولس
نه لیرې شول پښتنو څینې پاتې شوه د مغلي صوبائي کابلي نوکرشاهي د لاس
ګوډاګیان شول فارسي بانز بیر وکړاسي او پښتانه سرداران ئې یو د بل سره
جنګول د دوی څخه وطن ساتنه پاتې شوه په کور کې سره اړم شول او د ـ
بهر خطرناک فرنګي علاج ئې ونکړو.
فرنګي افغانان په دوه برخو تقسیم کړل. یوه ډله هغه افغانان چه هند
کښې اباد شوي وو دوی نوابي، خاني، ملکي او ریاستونه د رلودل چې
په کې مشهور بنګښ، یوسفزي، کرلاڼي او روهیله وو او نور هم په
هند کې خواره واره وو. نو فرنګي سوچ وکړو چه اول باید علاج د هندي
پښتنو یا افغانانو یکاړ دي ځکه چه دوی د مرهټو خلاف د احمدشاه بابا
په وجه اتحادیان وو. دوی د احمدشاه بابا په وجه د افغانستان پښتنو
سره ژوندي رابطې وي لو فرنګیان وویریدل چې که چیرې هندي افغانان
د افغانستان افغانانو سره یو لاس شي نو دوی کولای شي چه موږ د ـ
هند نه د اسې وشړي لکه دوی چې د مرهټو قوت په کال (۱۷۶۹) په
پاني پت کښې تش نس کړو. د هند هندوانو به کله په پټه او کله په ښکاره
د فرنګي مرسته کوله فرنګیانو د افغانستان د مشغول ساتلو لپاره د اسې
پلانونه جوړ کړه چه حاکم ئې ایران تر ولین چه افغانانو به د هند اراده وکړه
ایران به په هرات حمله وکړه شاه زمان به بیا واپس شو د هند فتحه
به پاتې شوه د وهمه منصوبه دا وه چه دوی به کله ایرانیان په مخه
کړل فرنګي به د سکهانو په ذریعه پنجاب کې ورته فساد جوړ کړو نو شاه زمان
به کله لاهور کې و او کله هرات کې. دریمه منصوبه دا وه چه دوی د افغاني
سردارانو تر مینځ د ځپلو قزلباشو جاسوسانو په ذریعه هغه د نفرت تخم
وکرلو چه نتیجه ئې کورنۍ جګړه شوه د سردارانو عوده لوبه د یو بل سترګې
ویستل او ړنده ول وو د دوی د ومره وخت نه درلوده چه د سکهانو او ـ
فرنګیانو علاج وکړي فرنګیانو د دوی د ګډوډۍ نه ګټه واخیسته ټول هغه
هندي افغانان چې له دوی څینې ویره کیده وار په وار ئې ختم کړل او بیدیا کړ ـ

شول شاه عالم مغل د فرنګیانو یرغمل بادشاه شو سکهانو پنجاب قبضه کړلو
د افغانستان پښتنو او هندي پښتنو رابطه فرنګیانو د سکهه شاهي په ـ
ذریعه قطعه کړه د اځکه چه اوس په منځ کې سکهه پروت و د سکهه
شاهي افسران ټول یورپیان او خاصتاً فرنګیان وو لو دوی خپل مفادات
د سکهانو په ذریعه ساتلو افغانستان د سدوزو او محمد زو د درانو
د برکښي په وجه تباه پروت و خبره تردې لاړه چه شاه زمان د خپلو ورو
سردارانو له لاسه ړوند شو او بیا په ړندو سترګو د فرنګي میلمه شو د وطن
نه په پټو سترګو د احمد شاه بابا لمسي و شړل شو د شاه شجاع د غه حال و
کله به بادشاه وو او کله به
ګډاوو په اخیر کې هغه ـ
هم د رنجیت سنګه سره
پناه واخیسته افغانستان
کې محمد زیان په قدرت راغلل
دولت نه وو وطن ویجاړ
وو لو فرنګي اول د هند د
افغانانو نه ځان خلاص کړو
چه د ډهلي نه وزګار شو
لو د افغانانو پلرني هیواد ته
ئې سترګې خړې کړې د دوی
سوچ دا و چه ترڅو مو ـ
افغانان په سیاسي او ـ
فوځي توګه کمزوري کړي نه وي
لو په هند باندې حکومت ـ

شاه شجاع

کول ګران کار دی لو دوی د شاه شجاع د مجبورۍ د سکهانو د قوځي او
او د افغاني سردارانو د بې اتفاقۍ نه فایده واخیسته په (1838) کال ئې
په افغانستان و ړه تیری وکړ شاه شجاع ئې د خپل پلار نیکه په تخت کښېنا وه مګر
افغانان د داسې بادشاه منلو ته تیار نه وو چه د بل چا په زور راغلی وي افغانانو

د کابل خاوره د میکناټن په وینو لکړه کړه او په (1842) کال کې یو ډاکټر ـ
برایډن څخه نیم ژوبله پاتې وو او فرنګیانو ته ئې د (Great Disaster) خبر
ورکړو،

په کابل کښې د انګریزي استعماري پوځ یو ژوندی
پاتې سړی ډاکټر برایډن د جلال آباد د قلا و باندې.

فرنګیانو خیال وکړ چه د غه بې وقوفو سکهانو ختمول په کار دي دوی د رنجیت سنګه
مرګ ته انتظار و چه څرنګه راجه مړ شو لو دوی د سکهانو د حکومت ختمولو منصوبو
باندې په زور او شور سره کار شروع کړو دوی سکهان په ټهر کړل چې جنګ وکړي سکهانو
دري جنګه وکړل او دري واړه ئې بایلودل فرنګي پخپله د سکهه شاهي ځای ناستي
شول او د افغانانو زړې دارالخلافه پیښور ئې په (1848 - 1849) کې
قبضه کړو په همدې وخت کې یو بل لوړ قدرتمند زارې روس مرکزي اېشیا کې لګیا و
فتوحات ئې کول چه (1865) پورې افغاني لولی یعني اموسیند ته ـ
را ورسیدل چې پدې توګه د افغانانو خاوره د دوو لویو قوتونو په منځ کې پرته وه.

پښتونخوا

ليکوونکی محب الله «روفي»

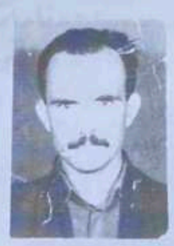

د اسیا په زړه کې د ډنګو لوړو غرونو او سردرو
وطن د پښتنو تاټوبی پښتونخوا ده د پښتونخوا
په غرو رغو کې د پښتون ولس دپت، میړانې، ـ
ننګ غیرت، میلمه پالنې او پردو یرغلګرو ته
د ماتې ورکولو تاریخي ویاړونه خوندي دي
که چېرې غرونو خبرې کولای شوای لو مونږ ته به
ئې ډېر څه لوڅه وئیلي وای د اسې لیک ـ
ګیرس په خپل کتاب کې چې د میړني اولس ادبیات لومړنۍ خپلې ترېنې ته
ورکړې دي دې لیکي:
« هر څوک که یو ځل د غه غرني سیمې ته راشي لو د ځان سره به د غه لوی
هیواد په باره کې نه هېریدونکي خاطرات یوسي ... د پښتنو په هیواد کې
ډېرې تېرې او د غرونو سلسلې د اسرارو ډکې دي، شاعرانه او احساساتي
خاصیت لري د تیرو ورځو پیړیو او دېرو ګوټو کالو لو د پیښو شاهدي کولای
شي ». د دې پدې نښتون کې د خیبر مشهوره دره او د سلیمان د غرونو ـ
سلسلې راپیټه ګوته کوي چه په زړه کې د یرغلګرو د بې شماره لښکرو په مقابل
کې د پښتنو د میړانې یادونه پرانه دي.
ګیرس ـ زیاتوي چه «د نولسمې پیړۍ په اخر کې د خیبر په دره کې ـ
داسې یو انګریز لیدل کیده چه د بریطانوي هند د استعماري دستګاه د لوړو
کارکوونکو نه ئې څه توپیر نه لاره . د انګریز ډیورنډ و . ده ته یوه حساسه
وظیفه ورسپارل شوې وه چه په تهدید او زور سره د افغانستان پاچا امیر ـ
عبدالرحمن خان مجبور کړي چه هغه موافقه لاس لیک کړي چې په حقیقت سره
د هیواد د خاورې یوه زیاته برخه په بریطانوي امپراتورۍ کې ورګډه شي.
ډیورنډ د غه ورسپارل شوې وظیفه په ډېر تکلیف سره اجرا کړه د لته د ـ
خیبر په غرونو کې په حقیقت کې د ملت په ژوندي تنه د (1893) کال

د ډیورنډ کرښه د چړې په نشان را ښکل شوه د اکرښه د افغانستان او برطانوي
هند سرحد ولومول شو. مګر وروسته د هغې د ډیورنډ لوی اسارت کوونکی
موافق شوه د خیبر د لارې نه تیر شو ځکه سنې د انګلیسي توپونو ډزو د
خیبر د غرونو لمنې ولړزولې، د خیبر په سرونو کې د سه نو جګړو غږونه ختل
او په ازادګه مینو پښتنو د ډیورنډ اجباري موافقتنه په ملي قیامونو ځواب
ورکوو) همغسې د سلیمان د غر سلسلې په (1893) کال د لومړي په میاشت کې
د انګلیسي عسکرو سره پښتنو د خونړیو او سپېڅلو جګړو ګواه دي
د پښتونخوا په ګوټ ګوټ کې د فرنګیانو په مقابل کې د پښتنو ملي پاڅونونه
د دې خبرې ثبوت دی چه پښتنو ډیورنډ کرښه په عمل کې نه ده منلې ـ
او کوم قانوني حیثیت نه لري،

جاسوس پوتینګر په اسلامي او افغاني جامو کښې

سر هنري پوتینګر

لیکوونکی : علی خان "مشهود"

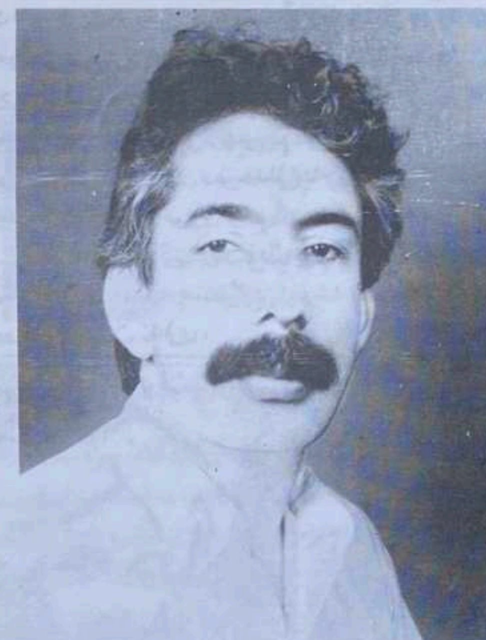

فارورډ پالیسي او دوهم افغاني جنګ

forward palicy and secend Afghan-war

د امیرشیرعلي خان وخت (1863 - 1880)

کله چه په (1842) کي فرنګي ماتي وخوړه . نو د هندي مسلمانانو او هندوانو زړونه غټ شول چه فرنګي هم شکست خوړلی شي په هند کی د ایسټ انډیا کمپنی سوداګرو او د لالانو هندوستانیانو باندي ژوند دوزخي کړي ؤ ((د یو ځناور حقوق وو — مګر د یو هندي نه)) . دوی په دواړو لاسو د هندوستان شتمنی وړی سکا ټلینډ ته یوړی . او هندي پښتانه لګیا ؤ د فرنګي خلاف ئي پاڅون تیارولو . اخر دغه پاڅون په

(1857) کی وشو . فرنګي اول سرکي ماتي وخوړه مګر د ځینو هندي اتحادیانو (پلویانو) په زور ئي هندي پاڅون — Cruss مات کړو . مغلي تش په نامه پادشاه ئي په زیږوسترګو رنګون برما ته بندي ولیږلو . پاتی هندي افغاني مشران ئي په چوک پهانسي او ځیني ئي تر مرګه پوري خونړي شول . بنا بیسته خان چي د هندي پاڅون قیادت ئي کړی ؤ . هم یو هندي پښتون ؤ ځان ئي خوندي کړو او تر ن ورځي پوري ئي درک معلوم نشو ددی پاڅون نه پس د برطانیې حکومت د کمپنی واک ختم کړو . هندوستان مستقیم د ملکه ویکتوریا تر — عملداري راغی . د پاڅون نه مخکي په (1855) کی امیردوست محمد خان د فرنګیانو سره یوه معاهده وکړه چه د پیښور د معاهدي په نوم یادیږي په (1854) کی د لارډ — ډ هوزي په هدایت د پیښور — ایډورډز ، د دوست محمد خان سره د اړیکو جوړولو - یعني د انګریزانو تر لاس لاندي راوستلو لپاره هڅي پیل کړي په مارچ (1855) کی د امیر — دوست محمد خان زوی غلام حیدر خان او له بلې خوا د پنجاب چیف کمشنر پیښور ته راغلل او په (30) د مارچ — (1855) ئي پر دوست محمد مرئي (غلام) کوونکی لوظنامه وتړله د افغان او سکهه د خونړیو مبارزو بیا وروسته د امیردوست محمد خان او فرنګیانو د اړیکو نه سمیدلو او د فرنګي د یرغل لویی — سبب پیښور او لور مقبوضه افغانستان فرنګي لاهغشی مستعمره ځکه شو ساتلي ؤ . په دی لوظنامي کی له امیر — دوست محمد خان څخه لوظ اخیستل — شوی ؤ چه دی به د انګریز د دوستانو دوست او د دښمنانو دښمن وي یعني د ا

امیر دوست محمد

دوه اړخیزه مهمه لوظنامه نه وه (کتاب انګریزي استعمار او افغانستان پاڼی 145 — 144 - لیکوونکی اولس یار) .

د امیر دوست محمد خان ټول وخت پدی کی تیرشو چی افغانستان سره یو کړي . شمالي — افغانستان ، هرات او قندهار کی باغي سرداران ناسته ؤ د مرکزي حکومت حکم ئي نه — منلو د ډیرو جنګونو نه پس امیر صاحب افغانستان بیرته سره یو کړو او (1863) کی هرات هم فتح کړو په هغه کال بیا هم امیر صاحب وفات شو له دی وروسته یو کمزوری ځپلی او په اقتصادي توګه غریب هیواد پاتي شو چه په پوله ئي یوخواته زار روس وو او بلي غاړي ته ئي برطانوي هند ؤ چه د شرقي افغانستان ډیری علاقي د فرنګي سره وی لکه پیښور ، کوهاټ ، ډیره اسمعیل خان او داسي نور .

په همدغه ګډوډ وخت کی د دوی زوی امیرشیرعلي خان د افغانستان امیرشو د امیر — دوست محمد ډیر زامن ؤ او د مختلفو ښځو نه ئي وو . دوی هیڅ اتفاق نه درلوده . د هغه وخت نه پس چي افضل خان او اعظم خان ، شیرعلي خان د افغانستان د تخت نه محروم کړو نو کورني جګړه شروع شوه ، دی جنګ ته فرنګي لمن وهله ، غوښتل ئي چی افغانستان نه کمزوری او خدای په قهر کړي چه بیا وروسته د دوی ځولۍ ته راپریوځي . مګر (1868) کی امیرشیرعلي خان — عبدالرحمن او اعظم خان دواړو ته ماتي ورکړه بیرته امیرشو . کله چه امیرشو نو د هند ګورنر جنرال (Lord Lawrence) ورته مبارکي ورکړه . د مبارکي لیک ترجمه . نیټه (۱۹) اکتوبر کال (1868) .

((ماته د ستاسي لیک را ورسید چي تاسو زه د ستاسو د محفوظ بیرته کابل ته راتګ او په کی د خپل پلرنۍ بادشاهي بیرته نیول ؤ .

عالیجاه : زه تاسو ته په دی کامیابۍ مبارکي وایم دغه کار صرف د ستاسي د پیاوړتوب لیاقت ، حوصلی او ټینګ والي برکت ؤ . زه په رښتیا سره یقین لرم چي تاسو به په — خپل هیواد کی امن او امان تر ځپلي واکداری لاندي را ټینګ کړي زه امید لرم چه تاسو به د خپلو مخالفینو سره نرم چلند وکړۍ که څه هم دوی د ستاسي لپاره د ډیرو بدبختیو سبب جوړ شوي ؤ . تاسو به دوی ته ، مهربانۍ او مینې نه کار واخلئ د ستاسو حضور به په خپل وطن کی د مهربانۍ او عزت روایات ټینګ کړي .

پدی خبره زه ډیر خفه او غمجن یم چي د پیاوړي مرحوم امیر دوست محمد اولاد په خپلو کی سره په جنګ ؤ چه نتیجه ئي کورني جنګ ؤ . چه د دی سره زما بهادر مشر او په عام —

توګه افغان هیواد او طاقت کمزوری شو . زه د ستاسي په حضور باور لرم چه تاسو به د خپلي نیکي مهربانۍ او لوی کتو په ذریعه به خپل هیواد کی امن او صلح او خوشحالي راولي زه صرف زباني خبری نه کوم بلکه عوام چي په عملي توګه هغه ټول روابط چي ځما او ستاسو د والد صاحب مرحوم امیر ترمینځ موجود ؤ . نور پیاوړي او راټینګ کړو پدی کی د برطانیې حکومت هم ملګری دی)) .

کله چه سړی دغه تبریکي لیک ولولي نو داسي معلومیږي چه لارډ د امیرشیرعلي خان ورور دی . مګر دغه ټول د ډیپلوماتۍ ژبه وه . د دی شا ته زهر ؤ پدی وخت کی هندي برطانوي مشران د افغانستان سره په داسي سرحد باندي مطمین نه ؤ . په دوی کی د وختو سره سره قسم قسم د مکتب فکر او سیاست والا پیدا کیدل چه دوی به قسما قسم نظری د هند د دفاع لپاره وړاندي کولي چه یو ته ئي — (Backword school) وئیلو چه ددی — سیاست پلوی بنا غلي لارنس کوله . دده خیال ؤ چه برطانیه ته پکاردي چه خپل سرحد اباسین د افغانستان سره مقرر کړي د اباسین نه پوري خوا علاقي امیر افغانستان ته ورکړي داځکه چي دوی (1857) هندي پاڅون کی د برطانیې سره ښه بیګنې کړیدي . دوی زمونږ د مشکلاتو نه فایده نده اخیستي . چه د لارنس پدی سیاست کی ورسره غټ ملګری ښاغلی — (James outram) ؤ چه دده د هند په دفاع باندي ډیرڅه لیکلي دي دده خیال ؤ چي د اباسین سیند د افغانستان سره یو قدرتي سرحد جوړوي نو د هند د دفاع د پاره اباسین سرحد تر کابل صحیح قدم دی مګر ددی مخالفین چي د (Fordward policy) یعني مخ په وړاندي سیاست په نوم مشهور ؤ دوی غوښتل چي افغانستان بیخي ورک کړي . او په امو باندي د روس سره برید ولري چه ددی سیاست پلویان Lytton لیټن ؤ . ډیورنډ ، بروس ، سنډیمن او د دوی د ملګرو په برطانوي پارلمنټ او هند کی کمی نه وه د لارنس سیاست هله ماتي وخوړه چه د هند نوی ګورنر جنرال یعني وایسرا ؤ هند — — (Lord Lytton) مقررشو د برطانیې د سټیټ کونسل یو غړي چي هنري راولنس نومیدو تجویز وړاندي کړو په جولای (1868) کی چی فارورډ پالیسی ته دې دوام ور کړی شي مونږ ته پکاردی چه کوټه او د پښتو ولادن ونیسو امیرته وظیفه مقرره کړو . کابل کی فرنګي نماینده کښیناوه او د روسانو په امو مقابله وکړه . ښاغلی لارنس ددی مخالف وو . دوی وئیل چي څوک اول د افغان خاوری ته ورګډ شي یعني حمله وړشي نو هغه د روسي وي . یا مونږ ، هغه د افغانانو دښمن دی . او هغه بل ئي دوست دی نو مونږ ولی افغانان په

ځمنه دخان د ښمنان کړو، پریږدی چې روسیان حمله وکړی موږ به د افغانانو امداد وکړو
لویدی طرف نه سره د افغانانو اعتبار ګټلی شی. مګر د لارنس دغه سیاست هغه وخت ګړوړ
شو چې لارډ سالسبری او لارډ لیټن فیصله وکړه چه د افغانستان کورنۍ چارو کې به لاس
وهی او د هند سرحد به نور هم د افغانستان خواته وړاندی کوی په (1869) کال کی
امیر شیرعلی خان هند ته په دوره لاړ د انباله په مقام ئې د هند وایسرا Lord May
سره وکتل. ده ورته وویل چې زه غواړم چې د برطانوی هندی حکومت سره نږدی کار وکړم او د -
روسانو خلاف د ستاسو د مدد امیدوار یم بل تجویز ئې ورته داوړاندی کړ چه دوی دی -
د ده ځوان زوی شهزاده عبدالله جان ولیعهد په توګه ومنی نه یعنی یعقوب خان نه.
دغه دواړه خبری فرنګی ردی کړی امیر صاحب خفه افغانستان ته راغی د فوج په جوړولوئی
پیل وکړو او اتیا زره فوج ئې جوړ کړو دغه ټولو ته ئې نقدی تنخواګانی ورکولې او د خپلو -
سردارانو زور او طاقت ئې په چل ول کم کړو.

د امیر شیرعلی خان د انباله د سفر یوه عکس

پدی وخت کی روسان هم په قرار ناست نه وُ دوی په (1865) کی تاشکند ورپسی -
خوجند، سمرقند فتح کړل او روسیی ولایت ترکستان ئې جوړ کړو چه مشر ئې -
(Kanfman) کاف من مقرر شو لو ددی سره امیر صاحب نور هم بی قراره شو پدی کی

کاف من ورته لیک راولیږه چه تاسی هیڅ خطره محسوس نه کړئ مګر فرنګیان پدی لیک باندی
خوشحاله نه وُ. که څه هم امیر صاحب د کاف من لیک وایسرا هند ته لیږلی وُ د مارچ په
(1874) کی ډزریلی د برطانیی صدراعظم او سالسبری د هند سکرتری شو. دوی خیال
وکړو چه اوس ایشیا کی حالات خرابیږی پکار ده چې امیر افغانستان لو انګریز نماینده
په کابل کی ومنی تراوسه به د برطانیی نماینده ګی لو هندی مسلمان په افغانستان کی کوله.
دوی خیال وکړو چه داسی حالاتو کی لو مسلمان د اعتبار وړ نه دی. مګر ددی منصوبی خلاف
ښاغلی نارتهبروک سخت پروتسټ وکړو دوی وویل چه (1869) کی امیر صاحب
د روسانو نه خطره په ګوته کړی وه مګر برطانیی دغه خطره نه منله او دوی د امیر صاحب
سره د ګډ کار نه انکاری شو. اوس تاسو وائی چه د روس نه خطره ده، د لو انګریز -
سفیر سړی په کابل کی اوسیدل به امیر صاحب هیڅکله ونه منی دغه کار (1857)
د لوظنامی خلاف دی مګر سالسبری پدی زور ورکولو چې د لومیشون (هیئت) لیږل پکار -
دي وایسرای هند ښاغلی نارتهبروک خپل احتجاج بیا بیا وړاندی کړو او حکومت برطانیه
ئې خبره کړه چه د داسی عمل نتیجه به د دوهم افغانی جنګ وی چې ډیر دولت، عزت او
او انسانی تباهی سبب به شی. د وایسرا هند لارډ نارتهبروک احتجاج ونه منلی شو.
نوی وایسرای لو رومانتیک، ښه لیکوال او شاعر وُ مګر ډیر پس مانده دیپلومات.
دده د سیاست برکت وُ چې برطانیه ئې د دوهم افغانی جنګ ته ورداخل کړه. اول ئې دغه
کار وکړو چه ده امیر ته وویل چې تاسو حضور کی به لو وفد (نماینده) حاضریږی چه هغه
به د ملکه وکتوریا د هند د ملکی کیدو مراسم وړاندی کوی امیر صاحب دغه راماه رد کړه او وی
ویل چه دغه زما سره هیڅ تعلق نلری پدی باندی وایسرای خفه شو او امیر صاحب ته ئې
ولیکل چه دغه دمونه خوالونه د افغانستان په مفاد کی ندی او تاسو د برطانیی د -
جایزو مفاداتو نه سرغړوی. اکتوبر (1876) کی د هندی مسلمان چې د فرنګی په
کابل کی نماینده وُ. هند ته وغوښتل شو چه وایسرای سره وګوری ایجنټ چی واپس
افغانستان ته تلو دغه دمونه هدایت ورته شوی وُ.
to inform sherAli thad position of Afghanistan
between Russia and Brition resembled that
of an earthen pipkin between two iron pots.
that if sherAli remained aur friend, the

military power of england could spread ar und
him as a ring af iron, and if he became
aur enemy, it could break him as a read.

ترجمه:

چې شیرعلی خبر کړه چې د افغانستان موقعیت د برطانیی او روس په منځ کی داسی دی
لکه خاورین لوښی د دوه اوسپنو په منځ کی. که چیری داسی زموږ دوست شی لوډ
برطانیی فوجی قوت به تر داسی بدل شی - لکه د اوسپنی د ایره).
که چیری زموږ د ښمن شی - داسی به مات شی لکه دنل وانبه.
د (1876) په اخر کی د مخ په وړاندی سیاست مشهور مفکری رابرټ سنډیمن د -
بلوچانو خان قلات سره یوه لوظنامه وکړه چه خان فرنګیانو ته د کوټی نیولو ته اجازه ورکړه
چه دغه کار د فوجی نقطه ئې نظره د دره بولان او بیا د قندهار لپاره خطرناک وُ.
د دی سره امیر صاحب قدرتی خبره ده ناقرار شو د ځکه چې اول افغانی فرنګی جنګ کی
فرنګیان کوټه (شال) کی سره یو ځای شوی وُ او بیا د بولان په لاری قندهار ته تللی
وُ د جنوری میاشت کال (1877) کی په پیښور کی لو کنفرانس د امیر صاحب استازی
ښاغلی سید نور محمد شاه صدراعظم امیر شیرعلی خان او د برطانیی نماینده ښاغلی
(Lewis pellt) ترمنځ وشوه دا کانفرانس ناکام شو ښاغلی سید -
نور محمد شاه ددی نه انکار وکړو چې کابل کی د برطانیی فرنګی نماینده مستقل او سیږی
د امیر صاحب نماینده ورته وویل:
چې د برطانیی خلکو او حکومت لوی او زورور دی مګر افغانان زور هیڅ نه منی.
دوی ازاد دی او په ازادی دوی خپل پت د هر څه نه زیات ګڼی دوی د خپل خوږ
ژوند نه زیات خپل پت پالی.
ده زیاته کړه: چې افغان اولس ډیر ازاد دی هیڅ لو امیر خپل تخت او تاج نشی -
ساتلی که د دوی لږ هم شک پری راغی چې دوی د خارجی قدرت د لاسه هدایت اخلی
او بله دا چې موږ هیڅ په تاسو باور نلرو. که تاسو لو ځل راګډ شوی لو تاسو به زموږ
خلاف غلط غلط رپوټونه لیکی چه یوه ورځ به زموږ په زیان تمام شی.
د هند وایسرای دومره پوه نه وُ چه د امیر صاحب وسواس ئې لږ هم نه لری کولو.
هغه وخت د کابل په بازار وکی د سوی چوک د منبر په شان مشهور وُ چې د

برطانیه (Duke of edenburgh) د روسی شهزادګۍ سره واده کوی.
دوی تعلقات سره خوازه کړل او د افغانستان په ویش سره راضی شوی دي - هم دغه -
وجه وه چه د امیر صاحب د ډهار د د ښیښو او خبرونه ډک وُ. امیر صاحب په فرنګیانو -
شکمن شوی وُ لو ځکه ئې فرنګی نه منلو. په هم دغه وخت کی کال (1877) کی ښاغلی
سید نور محمد شاه بیمار شو -
او پیښور کی پروت وُ او د دی -
هفتی نه وروسته وفات -
شو. په خلکو کی مشهور شوه
چې فرنګیانو زهر ورکړل دا ځکه
چې دوی په رشوت رعب و -
د ب باندی دغه نر او بیدار -
قندهاری لمسولی نشو نو زهر
ئې ورکړل د هغه ی موقع نه -
وایسرای هند فایده واخیسته
د پیښور کنفرانس ئې ختم اعلان
کړ. که څه هم یو بل افغان -
نماینده په لاره وُ چې د مرحوم
سید صاحب په ځای د افغانی
ملت نماینده ګی وکړی. خو فرنګی
پلمه لټوله او غوښتل ئې چې
افغان امیر لری کړی وایسرای
هند په لو لیک کی داسی وینا

سید نور محمد شاه قندهاری

وکړه چې ترڅو پوری تاسو یا ستاسو امیر زموږ په خاوره یا زموږ د دوستانو په خاوره
تیری ونکړی هیڅ برطانوی سپاهی ته اجازت ورنکړی شی چه افغانستان ته په غیر د بلنی
ننوځی شیرعلی خان لو ازاد خپلواک حاکم دی برطانیه هیڅ حق نلری چه خپل میسیون
د ده د اجازی نه په غیر په افغانستان ورولیږی. یا داچه کوم ښه تعلقات د روسانو
سره جوړوی. دغه دده خنګ په خنګ همسایه دی. دده انکار د برطانیی میسیون

ته ډېره غټه خبره نه وه . دغه د فرنګي ښکارونو ق . او په پټه او عمل کې د پېښور کوهاټ او ډېره اسمعیل خان او ورسره د قبائیلي علاقو افغانانو حمایت ګټلو هلې ځلې شروع کړې او د کشمیر د مهاراجا سره ئې لاره جوړې کړې او پټ په پټه ئې د افغانستان د قدرت د ختمیدو او ټکړې ټکړې کولو باندې کار شروع کړ . د افغانستان او برطانیې تعلقات د یوې بلې حادثې په وجه لوږ خراب شول چه هغه وخت په کال (1876) کې (Montenegrimi - serbien) د ترکې خلاف بغاوت وکړو لوڅا پریل (1876) کې روسانو باغي سربین په حمایت کې د ترکې خلاف د جنګ اعلان وکړو . او روسي فوجیان ترکې سرحدته ورګډ شول او د استانبول طرف ته ئې پېښ قدمي شروع کړه پدې باندې برطانیې خپل مفادات په خطر کې ولیدل د روس خلاف ئې د ترکانو د مدد اعلان وکړو او بحري جهازونه ئې د انیال د درې په لار استانبول د ساتلو - او د روس بحري فوج په خلاف ولیږل . روسان وارخطا شول د ترکې سره ئې معاهده وکړه (چه سان ستیفانو لوظنامه ورته وائي په 1878 کې) پدې باندې روسان د فرنګیانو نه خفه ؤ نو په (13) د جون (1878) باندې د برلین کنفرانس شروع شو . په همدغه ورځ روس جنرال سټولیټوف په غیر د امیر د بلنې نه کابل ته روان شو .

امیر صاحب د دې خبر سره وارخطا شو او سرحدي ګورنرانو ته ئې هدایت وکړو چې سټولیټوف افغانستان ته د ننه راګډ نشي . هر وخت به فرنګي جاسوسانو وائسرای هند ته رپوټونه لیږل چه امیر صاحب د روسانو ملګرې دی . امیر صاحب د ترکستان روسي ګورنر جنرال - ښاغلی (kanf man) کانفمن ته سخت احتجاج وکړو او ورته ئې وویل چه جنرال - سټولیټوف منع کړه . کاوف من ورته ځواب ورکړو چې جنرال سټولیټوف اوس نشي - واپس کیدی که څه نقصان ورته ورسیږي نو روس به د دې ذمه وار نه وي . کاوه د غه د امیر صاحب لوزیشن ؤ . چه یو طرف ته وائسرای هند په زور مشن افغانستان ته لیږلو او بل اړخ نه په غیر د دعوت نه سټولیټوف راروان ؤ . او کاوف من ورته عوږي هم کولې . که نقصان ورته ورسي نو امیر صاحب به ئې ذمه وار وي . مګر بیا هم امیر صاحب د مزار - شریف ګورنر ښاغلي شیر دل ته هدایت وکړچې مه ئې راپرېږدې او بل د بله سر روسانو امیر صاحب ته ښکاره کړه چې د ده وراره عبدالرحمن په بخارا کې ناست ؤ . هدای دی داسې څوک مجبوره نکړي لکه دې شپو ورځو کې چې امیر شیر علي خان ؤ . روسي چه کابل ته راغلو نو د امیر صاحب رضا نه وه بلکه زور ؤ د دې خبرې سره چې روسان کابل ته

راغلل د هند وائسرای د امیر صاحب نه هم د غه نمونه غوښتنه وکړه چې اوس برطانوی میشن دا سې منې لکه روسي .

که څه هم امیر صاحب وائسرای هند ته ویلي ؤ چه دغه روسي وفد زما په بلنه نه دی راغلی . مګر وائسرای هند چیرته منل . د دې ذمه وار امیر صاحب نه ؤ بلکه روسان او فرنګیان ؤ . د دې چه کومه زور آزمائي په بالکان او بحیره روم کې وه هغه دوی - اوس افغانستان ته راوړه چه څه وخت د برلین کانفرانس کې روغه وشوه او لوظنامې باندې لاس لیک ونشولو نو را جنرال سټولیټوف کابل پرېښود او وطن ته روان شو د دې سره د روس او برطانیې ترمنځ د جنګ خطره ورکه شوه د روس میشن په ذریعه هندي وائسرا ته یو پلمه په لاس ورغله چه امیر صاحب د روس دوست او د برطانیې دښمن کړي په هغه بنیاد ئې د یو - seientifi frontier (اساسي - جبهه) لائین د افغانستان او هند ترمنځ جوړولو خبرې شروع کړې وائسرای هند خپل هندي مسلمان نماینده کابل ته ولیږه چې امیر صاحب د میشن د راتګ نه خبر کړي . پدې باندې امیر صاحب احتجاج وکړو خو فرنګیان د غسې ور روان شول . په (1878) اګست کې د امیر صاحب خوږ او ربانډې ګران زوی ولیعهد عبدالله جان وفات شو . فرنګي د ومره کلک زړي او ظالم ؤ چې د امیر صاحب خفګان ته ئې د سره ونه کتل په (14) د اګست (1878) وائسرا (Lord Lytton) امیر صاحب ته ویلي چې : sir Neville chamber lain کابل ته د روان دی او لو مهم خبر د روړي . خو امیر صاحب هیڅ ځواب ورنکړو . د څو ورځونه پس برطانوي میشن پېښور ته - ورسیدو او فوجي بدرګه چیان علي مسجد او خیبر درې ته ورسیدل . د علي مسجد - افغان فوج کماندر ښاغلي فیض محمد خان د برطانوي د فوجي ډلې مشر Cavagnary ته په پسته او مظبوطه ژبه وویل چې تاسو په غیر د امیر صاحب د اجازې نه - افغانستان ته نشئ د اخلیدای . کاواګناري پېښور ته واپس شو او حکومت ته ئې - وویل چې افغانان د زور ژبه پیژنې لار د لیږنې اوس چټکي جوړې کړې چه برطانوي - میشن افغانانو بې عزته کړو او غیر اخلاقي سلوک ئې ورسره وکړو حقیقت کې دغه - ټول دروغ ؤ . افغانانو په ډېر عزت سره ورته ویلي ؤ چه د امیر د اجازت نه پرغیر موږ تاسو ته اجازت نشو درکولای . په (2) د نوامبر (1878) کې د برطانیې - حکومت وائسرا ته هدایت ورکړچې امیر صاحب ته اخطار (الټي ماټم) ورکړه .

چه که امیر صاحب د افغانستان بدبختي نه غواړي نو فورا دې معافي وغواړي او - برطانوي میشن دې کابل ته پرېږدي . که دغه نه وي نو امیر صاحب دې حالاتو ته تیار شي او که چیرې (20) نوامبر کال (1878) کې ځواب رانغې نو - ذمه وار امیر صاحب دی په - (30) د نوامبر (1878) کې د امیر صاحب له خوا ځواب ورغې چې د میشن منظوري ئې ورکړې وه دغه باندې لارډ مطمین نشو ویل ئې چې امیر صاحب دې معافي وغواړي نو څه نه ؤ فقط د جنګ پلمه ئې لټوله . هم د دې سره برطانوي هندي جنګي ښکاري سپونه په افغا - نستان کې د حملې حکم ورکړو . په (21) د نوامبر (1878) - کې انګلیسي فوجونه د افغانستان په درو ورننوتل . خیبر، بولان او کرمه جنرال :

سر لوئي کیوناري مشهور په کمناري له انګریز طرفدارانو سره

(samuel Broue) د خیبر په لاره جنرال : (Robert) د کرمې په لاره او جنرال : (stewart) د بولان په لاره د کوټې د لارې حمله ورشول . امیر شیر علي خان د برطانیې د فوج د زور نه ؤ چېل زوی یعقوب خان ئې د زندان نه آزاد کړو او د کابل حکمران ئې مقرر کړو او خپله د شمال طرف ته یعني د مزار شریف وخوا ته لاړو .

غوښتل ئې چې روسانو ته د فرنګیانو خلاف شکایت وکړي لیکن روسانو خپل حدود و نه د د اخلیدو اجازت هم ورنکړو دغه لوی افغان ګې وه او د وسواسونه ډک زړه ماتي

په (21) د فبروري (1879) کې مزار شریف کې په حق ورسیدو . د پلار د مرګ نه وروسته یعقوب خان امیر شو او

محمد یعقوب خان

وائسرای هند د خپل تاج د ایښودلو نه خبر کړو مګر فرنګیان د افغانستان مخالف ؤ . دوی په یعقوب خان باندې په (26) د مې کال (1879) د - ګندمک توره او بې عزته لوظنامه ورو تپله .

د دې سره د افغانستان خارجه - سیاست د فرنګیانو په لاس ورغې کابل - هرات او نورو ځایونو کې د فرنګیانو پاخه نماینده ګان ومنل شول .

کرمه - پشین - سبي - بولان او خیبر دغه ټولې علاقې د برطانیې حکومت ته ورکړې شوې .

چه څه وخت افغان ملت ته - د دې توري لوظنامې اصلي شکل معلوم شو .

نو ټول افغانستان کې افغانان د یعقوب خان او فرنګیانو خلاف پورته شول چه نتیجه ئې د اوه چې کاوګناري مشهور په کمناري او نور فرنګیان ټول ووژل شول .

او یعقوب خان تخت پا یلود .

لاړو هند ته . او هلته مهاجر شو . په کال (1880) کې امیر عبدالرحمن د بخارا نه کابل ته راغې او په کابل کې امیر شو چه د دې سره دوهم افغاني فرنګي جنګ ختم اعلان شو .

ليكوونكي او ژباړونکی: ډگروال حضرت رسول

پر افغانستان باندې د انگريزانو پوځي تيری

د تاريخي رويدادونو پر اساس چه تېر او پېر زمونږ او د انگريزي ليکوالانو د ليکلو نه لاس ته راغلي دي ، انگريزانو وروسته له هغې چه په (1843) کال کې د سند وادی او په (1849) کال کې د پنجاب خاوره د خپلې پوځي ادارې سره وتړله نو د يوې ټينگې سرحدي پولې په لټه کې شول .

يا په بل عبارت انگريزانو د نولسمې پېړۍ په نيمائې کې د خپلې استعماري نقشې پر بنياد - چه د هند د نيمې وچې په ټولو سره خپل اخري حد ته چه د هند حاصلخيزه خاوره پسته او بند والي او سوروالی د گنگا نه ترسند د حوضي پورې په لاس راوړي وه . نو ددې په فکر کې شول چه بايد يوه ټينگه سرحدي پوله پيدا شي ترڅو چه د هند غوړه او پسته مړوه د نږدې او لېرې دښمنانو د سترگو نه په چاپېره زره وخوري او د پراخو ملا ی جلگو نه د استفادې په وخت کې څوک پر دوی برید ونکړي . د انگريزانو د سياسي کرنلارې پيل د هند لپاره د يوې ټينگې پولې لټه وه چې په دوو فکري جريانونو او معينو طريقو ولاړه چه يوه ئې (مخې ته ورونکې مدرسه) او بلې ته ئې (د ټړلې پولې مدرسه) ويله . وروسته له هغې چه انگريزان د گنگا له حوضې نه د سند حوضې ته ورسيدل او د هند نيمه وچه په بشپړه توگه د دوی په استعماري پنجه کې پرې وته . نو د يوې داڅمنې سرحدي پولې په پيدا کولو چه د دو معينو مکتبونو مخې ته ورونکې او د ټپ سياست چه يو د دری لاندې - شکلونو څخه وتا کې مخامخ شول .

1 - د اباسين د رود خالی مجرا

2 - د سليمان او د تيمر د غرونو د لمنی کرښه .

3 - د افغانستان په زړه کې معنوي کرښه يعنی هندوکش .

لکه څنگه چه پوهيږو (وتاريخ ، جغرافيه ، خلکو پېژندنه ، ادبيات ، داستانونه او - رواياتونه شهادت ورکوی چه د هند او افغان طبعي تاريخي او سياسي پوله هماغه د -

(اباسين) د رود خالی مجرا ، او يا سيند دی چې له گلگيت نه تر هندي بحر پورې د هند او افغان خاوره د يو بل نه جلا کوي . او دا يوه جلا کوونکې علامه ده چه طبعيت د مخکې په تشکيل کې د دواړو هيوادو ترمنځ کېښلی او د دې موضوع تاريخي سوابق چې پر ځله په ياد شوی او نوله يې ډه هغې نه خبره ده .

د کلکتې اعلاميه چه د اکتوبر په (1838) کال کې خپره شوه ، پدا سې حال کې چې د - لاهورد مثلث لومړی لوظنامه چه مخکې د لومړي کال په جون کې تړل شوی وه چه د هغې وروسته د هندوستان گورنرجنرال اکلنډ د سفر بري امر صادر کې او لوی پوځي حرونا مونه ئې په لاندې ډول د افغانستان په لورتلو ته تيار کړل د بنگال فرقه (چه څلور غنډ ونه ئې درلودل د بريد جنرال سرد بليو کاټن په قوماندانۍ چه (9500) تنه ئې درلودل).

د بمبې فرقه (چې درې غنډ ونه ئې درلودل د تورن جنرال سرجان کين په قوماندانۍ چې 5600 تنه ئې درلودل .)

احتياطي قوتونه د بريد جنرال د نکن په قوماندۍ چه 4250 تنه ئې درلودل .

د بمبې احتياطي قوتونه چه 3000 تنه ئې درلودل .

د شاه شجاع لښکر چې شمير ئې 6000 تنو ته رسيدو .

د شاه شجاع د زوی شهزاده تيمورشاه لښکر چه تعداد ئې 4800 تنو ته رسيده .

د (541) توپونو او (800) توپچي او (340) مهندس مامورينو د سيند د لارې حرکت وکړ د سکڅ د پنجاب د دولت مسلمانو امدادي لښکر چه تعداد ئې (6000) تنو ته رسيده و .

د سکڅ قوتونه چه تعداد ئې (15000) تنو ته رسيدل . د (16) توپونو او (140) طوپچي او (250) مهندس مامورين چه د خيبر د لارې د افغانستان په لور حرکت وکړو . د دې پوځيانو ټول عمومي شمير (54150) تنو ته چې (12000) لوژستيکي - کارکوونکي او (30000) بار وړونکي او بنان ؤ رسيده و .

د افغانستان د لارې نه د دې بر محه چه اردو تيريده نه د ملخانو د سيلونو په توگه ؤ . چه زمونږ د هيواد د ښارونو او کليو ته ننوتل د خپل تگ په اوږدو کې هيڅ څه شي ترسته په امن کې پاتې نشول . په کال (1841) يعنی هغه وخت چې په افغانستان کې د انقلاب اور بل شوی ؤ . پدغه وخت کې د انگريزانو (20) زره عسکر په کابل کې ، (15) زره په قندهار کې (5) زره ئې په جلال اباد کې ، او لس زره په غزني او فرات او باميانو کې او ټول په مجموعي دول (50) زره تنه ئې د قوی توپخانې سره (7 ، 9 ، 12 ، 18 او 24 پونډه چه د

سورو ، غزنی او صحرائی توپچی د قطعاتو څخه مرکب ؤ) په هره لحظه کې د جنگ لپاره تيار ؤ ...... د اردو د (60) زره وړو او لويو رخدارو او د هغې پرتوپکو ، تفنگچو ، کرچونو ، نيزو ، عادي او روسيانه وبشتونکو مرميو مجهز ؤ . د دوی په مقابل کې د - افغانستان زړه ور خلکو لپاره او نږدې توپکې ، د ربړی توری ، لينډۍ ، پيشقبضې او چړې وارې او شپږ پونډه توپونه ؤ څو له دغه وسله په افغانستان کې جوړه شوی وه او لږ څه اومه مواد ئې د هند له لارې راتلل چه د باروتو جوړولو د ستگا هم په دې کې شامله ده . لږ وروسته د انگريزانو او افغانانو ترمنځ وضع ورځ په ورځ خړه کيده هغه قرار دادونه او لوظنامې چه مکناټن د سردار محمد اکبر خان سره کړې وې او د هغې له عملي نه يوه هم عملي نشوه بلکه - مکناټن غوښتل چې د افغانانو په - مشرانو کې بې اتفاقي واچوي ځو داچې افغاني مشران ټول په يوه خوله ؤ . او د انگريزانو د سيسې په ئې يو په بل پسې افشا کولې . هماغه ؤ چې مېکناټن د خپلو څو نورو ملگرو سره چې د سردار محمد اکبرخان سره په خبرو لوحت ؤ او ټول په درواغو د سردار محمد اکبرخان سره چليدو . چه په نتيجه کې مېکناټن دوه ملگرو د سردار محمد اکبرخان له خوا ووژل شول . په هرحال :

سر وليم هي ميکناټن

د انگريزانو پوځ په (6) د جنوری (1842) کال خپل وتل له کابل څخه پيل کړه د وی چه د کابل د ختيځ - لور (5) ميله لار لاندې وه وهلې چه افغانی مبارزينو د انگريزانو څخه هغه لوټونه چه د خپلې معينې اندازې څخه زيات ؤ او

غازی اکبرخان

د (11) د د سمبر د (1841) کال د - لوظنامې پرخلاف ؤ او له ځانه سره ئې ورل ونيول . په (7) د جنوری د ښاخاک د هم منزل ؤ ، دا چه تراوسه جنرال - سيل د قرارداد سره سم له جلال اباد څخه ونه وتل ، نو سردار محمد اکبرخان د انگريزا - نو (6) تنه لوړ رتبه افسران په بت خاک کې د جنرال الفنسټن څخه برمته ونيول په - (8) اتم د جنوری د د ښمن پوځونه خورد کابل ته نه ؤ رسيدلي چه انگريزانو درې زره تنه تلفات ورکړل او د خورد کابل دره - ئې د الفنستن د پوځونو د هډيرې په - لوم باده کړه په نهم (9) د جنوری چه جنرال الفنستن لا لس زره (10000) تنه عسکر درلودل . د سردار محمد اکبرخان سره خبرو ته حاضر شو او هم ئې جنرال ميسل ته وليکل چه له جلال اباد څخه ژرتر ژره ووځي او هم دغه شان محمد اکبرخان د انگريزانو لوی بنځې ، ماشومان او ټول ټپي پوځي ناروغان ئې تر خپلې څارنې لاندې ونيول او د جبهې شاته ئې ولېږدول د (11 - 10) د جنوری د تيزين او جگدلک د لارې په منځ کې د انگريزانو تلفات زيات شول . خو جنرال سيل د انگريز د حکومت د هدايت سره سم د - جلال اباد ښار سنگروونيو او د کابل انگريزي پوځ ئې د دې لا ربنوونې قرباني کړه . هغه وخت چه جنرال الفنستن د ا حالت وليد نو خپل ځان ئې د دوو لوړ پوړو افسرانو - سره يو ځای محمد اکبرخان ته تسليم کړ . لکه څنگه چه امير دوست محمد خان مېکناټن ته - تسليم شوی ؤ په (12) د جنوری د انگريزانو پوځ د جگدلک د کوتل له لارې د جنرال - سيل په لور چه په جلال اباد کې ؤ حرکت وکړ او په (13) د جنوری د دې پوځ نه يوازې يو تن چه د اکتر برايډن نوميده او درې ټپې ئې خوړلي ؤ ځان جلال اباد يعنی د جنرال -

سیل پوځ ته ورسوو او د کابل د انګریزانو د اردو قومی ئې ورته وکړې چه پدې ترتیب انګریزانو
پدې جګړې کې د پر زیات جانی او مالی تاوانونه وګالل .

خود لمړی جنګ څخه ئې عبرت وانخیست او د (35) کلونو ضارکې وروسته ئې په دوهمه
جګړه چه د لمړی جنګ دوام ؤ پیل کړې ځکه چه د جګړې علت د انګلیس د استعمار د مخ په
وړاندې بولو سیاست په منځنۍ اسیا کی تغیر نه ؤ موندلی بوازی د جګړې وسلې د انګریز
په ګټه او د افغانستان په تاوان تغیر کړی ؤ . په لمړۍ جګړه کی انګریزان د افغانستان څخه
لیری او د پنجاب د سکانو دولت په منځ کی واقع ؤ . د انګریز قواوې مجبوری وې چه د ـ
ستلږد ساحل نه (د انګریزانو او سکانو بیلوونکی کرښه) د افغانستان د داخلی پولو
پوری قریباً (400) میله لیاره په آسونو او اوښانو ووهی . په هغه وخت کی انګریزانو د
اوږګاډی او موټری نه درلودی او پوځونه ئې مجبور ؤ چه د فیروزپور نه د ستلږ او شکار ـ
ـ پور د لیاری ترکویټه او قندهار پوری او بده لیاره پلی طی کړې پداسی حال کی چه په دوهمه
جګړې کی بل دولت د سکانو مانع نه درلوده او انګریزانو د تر دروازه او دیوال د افغانستان
سره رسیدلی ؤ . همدغه ؤ چه د انګریزانو دوه پوځی فرقې په پیښور کی ، یوه فرقه په کرمه
کی ، او دوه پوځی فرقی په کوټه کی د جګړې لپاره د تیارسۍ په حالت کی وې د دی پوځ تر
شا شل زره اینۍ انګریزی اردو موجود وه چه مخابروی ، تلګرافی او روغتیاوی منظمو او
قوی تقلیاتی قواو باندې مجهز ؤ چه د هغوی (15000) کسیزې فرقې لپاره (35) زره
بار وړونکی حیوانات تعین شوی ؤ وروسته له هغې چه د انګریزانو دولت پر افغانستان
باندې د برید قصد وکړ او دا چه د انګریزانو د اولتیماتوم جواب د امیر شیر علی خان له خوا په ـ

معین وخت ونه رسید ، انګریزی پوځونو د افغانستان د دریو محاذی پولونه تیر ـ
شول یعنی د قندهار محاذ ، د کرمې محاذ او د خیبر محاذ له لیاری چه د دی دریو وارو پوځونو
د یو ځای کیدو ځای کابل ؤ .
د قندهار پوځ چه د دوو فرقو څخه چه (12900) عسکر او (90) توپونو څخه عبارت
ؤ او یوه احتیاطی فرقه چی د (6600) عسکرو او (18) توپونه ئې په شا کی درلودل .
د هغې وروسته د افرقه هم قندهار ته ننوتله او ټول تعداد د برید کوونکو پوځونو ـ
(19500) تنو عسکرو او (108) توپونو ته رسیدل او د قندهار د پوځونو قوماندان
جنرال « مستوارت » ؤ همدغه راز د کرمې د برید کوونکو عسکرو تعداد د (15) زره ـ
عسکرو ته رسیدو . چه د جنرال رابرټس او د خیبر د برید کوونکو عسکرو او احتیاطی قواوو ـ
شمیر (25) زره عسکرو ته رسیدو چه د جنرال براون تر قوماندی لاندی ؤ .
د انګریزانو د عسکرو ټول شمیر (60) زره تنو ته رسیدو چې په دی ترتیب د دښمن پوځونو
په (21) د نومبر په (1878) کال پر افغانستان حمله وکړه . د انګریزانو پوځونو چه د افغا ـ
نستان په دننه کی سرحدی دروازی خلاصی ولیدلی ، ځکه چې امیر شیر علی خان غیلو پوځونو
ته مخکې له مخکې نه د شاه ته د تګ امر ورکړی ؤ د اچې خلک د انګریزانو د اولتیماتوم
نه خبر نه ؤ . نو انګریزی قواوې په ناڅاپی توګه هیواد ته راننوتې ، تر څو چه خلکو د دوی په ـ
مقابل کی د مدافعې جالت نیو ، انګریزانو د قوی توپخانو سره په ډیره بیړه په دریو واړو
محاذونو کی مهمی ستراتیژیکی نقطې ونیولی د افغانستان په ګوټ ګوټ کی د انګریزانو پر ـ
ضد جګړې پیل شوی او د افغانستان با تور اولس د دوی پر ضد ناڅاپی برغلونه شروع او
په هر ځای کی ئې انګریزانو ته سخت ځانی او مالی تاوانونه واړول شول (دی جنګ جنرال
رابرټس متنفین کړی ؤ چه د افغانستان پر هیواد قبضه کول څه اسان کار ندی او هم
پوهه شو چه جنرال الفنستن او میکناټن ، ته څنګه چې د انګریز پوځی لیکوالانو جوته کړې
وه پخپله ماتی کی ملامته ندی ، ځکه د داسی ملت په مقابل کی دریدلی ؤ چه هر تن د
هغوی په معنوی قوت او ایمان په ازاده باندی خپله وینه جاروی افغانانو د انګریزانو
په مقابل کی سره له دی چه د هغه وخت نوی وسلې نه څنګه انګریزانو درلودی د افغانانو
سره نه وې دوهم هغه پوځی تکتیکې چی به انګریزانو د خپلو مسلکی افسرانو او پیژی کی روزل
شوو عسکرو په منظم شکل استعمالولو او هغوی به ترینه کار اخیستلو ، د افغانانو سره
هیڅ نه ؤ بلکه بوازی د عادی وسلو ، توړو ، پیشقبضو او د لینډو د غشو په واسطه په

یوه غیر منظم او کلیوالی جګړه په شکل د هغه وخت د نړۍ د ستر اقتصادی او نظامی
قدرت په مقابل کی بوازی د یوه پښتنی غیرت په ملاتړ ئې جګړې مخې ته بولی دې .
د هغو انګریزانو د ژبی نه چه کوم یو د میوند د جنګ نه د افغانی کالو په اغوستلو سره
ژوندی د جګړې د ډګر نه تښتیدلی یوتن ئې بخپلو یاد داشتونو کې داسی لیکی :
میوند د میوند د ډګر نه ځان بیرون ته چی هلته د یوالونه ؤ ځانونه ورسول انګریزان
ټول مړه شول او په شمار (25) تنه پاتې شول افغانانو هم شهیدان شول د دیوال
د شا نه د دغه مړو ننداره کوم . ګورم چه یوه پښتنه میرمن د مړو په قطارونو کی
ګرځی او یو څه وخت وروسته یو افغان شهید له مخکی نه پورته کوی بیا ئې مخ وی او
مخ ئې د قبلې په لوری کړوی او بیا په لیونه پیل کوی او یوه شیبه وروسته یو بل مړی
پورته کوی او بیرته ئې په قهر پر ځمکه غورځوی ، لمړنی شهید چه د دغې میرمن
زوی کیدو او پر سینه ئې ټپونه خوړلی ؤ او دوهمی چه د دی خښتن ؤ او پر شا ئې
ټپونه ؤ چه ګوندی له دښمن څخه په شا شوی دی . دا هم د افغانی میرمنو پښتنی غیرت .
د (1880) کال د مارچ په میاشت کی چی سردار عبدالرحمن د ترکستان او د اخلیدو او وازی
تخارستان ته او د هغه د جهاد اعلان د انګریزانو په مقابل کی هرات ته ورسید او
او د هرات پوځونو خپل فعالیت له سره پیل کړ . سردار محمد ایوب خان د هرات د پوځیانو سره
د فراه او ګرشک له لیاری د قندهار په لور حرکت وکړ او د لاری په اوږدو کی د غلکو له
خوا په داوطلبه توګه سواره او پلی سر تیری د خپلی توخی سره یو ځای مرسته کیده له
دا پوځیانو په (20) د جولای د میوند میدان ته نږدی راورسیدل او مجبور شول
چی پدی وچه او بی اوبو دښته کی په اقامت تیر شی ، ځکه چه جنرال برو ز د (12)
زره کسیزه پوځیانو د دری ایونه پوځی کنډکونو سره مخکی لدی نه د سردار شیر علی خان
سره یو ځای د دریاب برغاړه د وضع الجیشي حالت نیولی ؤ او د انګریزانو قوی توپخانه
ئې د جګړې لپاره چمتو کړی وه خود شیر علی خان کنډکونو چه ملی پوځیان ولیدل د انګریزانو
اردو ئې پریښوده او د هرات د پوځیانو سره یو ځای شول ـ د دښمن د جګړې جرأت
نه درلود او شپږ ورځی د وارو خوا و قوتونو یو بل ته له لیری کتل اوند ارئې کوله پدی
موده کی د افشاری افسر غلام حیدر خان او د کوهستانی افسر عبدالکریم خان قوتونو په
ځانګړو بریدونو سره د دښمن ارامی ته نه پریښوده په اومه (7) ورځ ملی پوځیان په
عمومی جګړه لاس پوری کړ خود د دښمن توپونو په ډیر شدت سره په ملی پوځیانو ګولی وروله ،

او هغوی به لکه د توت د پاڼو غوندی رژیدل د سهار نه ترغرمی پوری د ملی پوځیانو
نه (500) تنه مړه او (850) تنه ټپیان شول . پدی وخت کی نائب سالار ـ
حفیظ الله خان چه د او ضع ولیده په ډیره چټکتیا سره ئې ټولو پوځیانو ته د ـ
(پروت) قومانده ورکړه پدغه وخت کی (4000) منظم او غیر منظم هراتی سواره چه
د سردار محمد ایوب خان چارچاپیره ولاړ ؤ په دریو قطارونو په دریو لورو د میوند ـ
په دښته کی په ذغاسته پیل وکړ او له نظره پناه شول . انګریزانو فکر کاوه چه
ملی پوځیانو ماتې خوړلی نو خپلو بریدونو ته ئې شدت ورکړ خو افغانانو د پر سخت
مقاومت کاوه د سورو پوځیانو د دریو قطارونو د دښمن د لوی کړی نه وګرځیدل او د
یو ساعت نه وروسته ئې پر دښمن د شا له خوا په قوتونو برید وکړ او ډیره سخته
جګړه پیل شوه ، دښمن چه خپل ځان په محاصره کی ولید او د تښتیدلو لیاری ئې هم
بندی شوی وی نو خپل ځانونه ئې په مړګ حساب کړه او تر اخره سلګۍ پوری و جنګیدل
دی جګړې تر ماښام پوری دوام وکړ او د لاس په لاس جګړه پیل شوه د انګریزانو ـ
قوتونو د افغانانو له توروڼه ځانونه نشو خلاصولی . نو هماغه ؤ چه ټول مړه شول .
او یوازی (600) تنه چه د جنګ د دوړونه په استفادی سره ئې خپل ځانونه د جنګ
د میدان له لیری دیوالونو ته رسولی ؤ چه سنګرونه ونیسی . خو ملی مجاهدینو هغوی
ته د اموقع ورنکړه او تر اخری تنه پوری د تیغ نه تیر کړل سردار شیر علی خان یوازی
د (25) تنو انګریزانو سره چه هغوی هم ملی افغانی او د مسلمانانو په څیر کالی اغوستلی
ؤ په شرم باندی ځانونه د قندهار ښار ته ورسول او د انګریزانو د پوځیانو د له ـ
منځه تګ خبر ئې جنرال پرایمروز ته ورساوه .
پدی مشهوره جګړه کی چی د انګریزانو د شاه حکومت ئې په هند کی په لړزه راوستی
افغانی میرمنو هم ګډون درلود د پیغلی ملالۍ داستان چه یوه ځوانه پیغله وه چی د
میوند د جګړې په ډګر کی د ملی پوځ بیرق د یوه شهید شوی افغانی سرتیری نه پخپله
اوږه او چت کړ او دا دوه بیتونه د هغې له خولې د جګړې په ډګر کی د هوا په څپو کی
خپاره شول :

خال به د یار له وینو کښیږدم — چه شینکی باغ کی ګل ګلاب وشرموینه
که په میوند کی شهید نه شوی — خدایږو لالیه بی ننګۍ ته دی ساتینه

د دی جګړې تاریخ لیکوونکی (میرزا یعقوب علی د سردار احمد علی خان د سردار کهندل خا

د لمسی له خوا نه چه پخپله ئې د میوند د جګړې په ډګر کې شرکت درلود لیکي) چې په دغه جګړه کې د انګریزانو د (۱۲۰۰۰) کسیزه عسکرو او افسرانو نه یوازې (۲۵) تنه ژوندي پاتې شول . او وتښتیدل او نور ئې مړه شول .

خلاصه دا چه کله چې امیر شیرعلي خان وفات شو نو مشر زوی ئې په کابل کې د امیر په حیث وګمارل شو په کال (۱۸۷۹) کې د ګندمک تړون د محمد یعقوب خان او برطانوي هند په منځ کې وتړل شو چه د دغه تړون په اساس امیر مجبور شو چه د انګریز نماینده په کابل کې ومني او همدغه شو چه کیوناري کابل ته د انګریز د نماینده په حیث راولیږل شو او یو قسمت جنوبي منطقې د انګریزانو په قبضه کې ولویدې چه ددې حرکت په اساس د افغانانو احساسات د انګریزانو په مقابل کې وپاریدل او عمومي بغاوت پیل شو په نتیجه کې کیوناري د خپلو ملګرو سره د کابل په بالا حصار کې ووژل شو نو هند وایسرا لارډ لیټن د جنرال رابرټس په مشرۍ خپل فوځونه افغانستان ته ولیږل او یعقوب خان ئې د یو قیدي په توګه هندوستان ته واستاوه نو خوري بغاوت لا جاري ؤ چه انګریزي پوځونو د افغانستان مهمې نقطې په لاس کې نیولې وې پدې وخت کې عبدالرحمن قصد وکړ ترڅو د کابل واګې ونیسي نو همدغه ؤ چه دده او یعقوب خان په منځ کې جګړه وشوه چه د جګړې په پای کې عبدالرحمن بریالی او ایوب خان ایران ته وتښتید انګریزانو په کال (۱۸۸۰) کې د امیر عبدالرحمن خان حکومت ومانه پدې وخت کې عبدالرحمن د دوو تیرې لوی تیرې کوونکو قوتونو یعني روس او برطانوي هند تر منځ ګیر ؤ کله چه په کال (۱۸۸۵) کې امیر عبدالرحمن د وایسرای هند په بلنه هندوستان ته ولاړ نو د روس حکومت د افغانستان په سرحدي سیمه پنجده باندې حمله وکړه او هغه ئې ونیوله . انګریزانو د عبدالرحمن خان سره د هد بندئ په هکله د ((سر مارټیمر ډیورنډ)) په مشرۍ یو جرګه کابل ته واستوله . او هغه ؤ چه د عبدالرحمن او ډیورنډ تر منځ یوه معاهده په کال (۱۸۹۳) کې لاس لیک شوه چه دغه معاهده د ډیورنډ لاین په نامه مشهوره ده پدې معاهده کې ټاکل شوي ؤ چه د هند برتانوي حکومت به ددې کرښې نه د افغانستان په لوري او افغانستان ددې کرښې نه د هندوستان په لوري او هم به د سوات ، باجوړ ، بنیر ، دیر او چترال کې مداخلت نکوي او د وزیرستان او د وړوکو علاقو سره به تعلق نه ساتي ددې تړون له مخې د کابل د حکومت کلنۍ مرسته د دولسو لکو روپو کالدارو نه

اتلس لکه روپو کالدارو نه لوړه شوه چه پدې توګه ازاد قبایل د برطانوي حکومت تر څنګ ((مذي راغلل په (۱۸۹۷) کې افغانانو د انګریزانو پر خلاف پورته شول او د انګریزانو سره په جنګونو بوخت شول خو عبدالرحمن د انګریزانو د لوظ له کبله په حیث بې طرفي اختیار کړه . د دغو تر څو پیښو سره سره کله چه بیا هم افغانانو په کال (۱۹۱۹) کې له انګریزانو څخه د او بزدو جګړو په نتیجه کې خپله خپلواکي ترلاسه کړه د غه تش په نوم د ډیورنډ کرښه د افغان او برطانوي هند تر منځه پاتې شوه ، کوم چه په عمل کې هیڅکله ئې د کرښې په توګه موجودیت نلري او ددې سیمې او سیدونکو او سیدونکو د خپلو تر ادې ، ژبنۍ او کلتوري اړیکو په اساس یو ځای او متحد پاتې شوي دي .

دیاد وونه وړتیا دادي چه برطانوي حکومت د دوهمې نړیوالې جګړې په دوران کې د افغانستان حکومت سره منلې وه چه د جګړې نه وروسته په کوم چه د ډیورنډ د تش په نامه کرښې سره بیله شوې رسماً افغانستان ته سپارل کیږي .

خو د جګړې په پای کې د برطانوي هند پر ځای پدې سیمه کې د هند او پاکستان په نامه هیوادونه جوړ شول ، کوم چه ددې بدلون په مخ هم د ډیورنډ کرښې د پښتنون ولس په بیل والي کې چه ددې سیمې او سیدونکي دي کومه اغیزه و نه شوه کولای .

لوی کبله سونږ یو ځل بیا بیړه والو ته خپل غږ رسوو چه د ((ډیورنډ)) تش په نامه کرښه ته څنګه چې پخوا هم بې اغیزې او منل شوې نه وه لدې وروسته به هم پدې سیمه کې بې اغیزې پاتې وي .

د ټولو سوله غوښتونکو او ازادې غوښتونکي ولسونو نه هیله کوو چې زمونږ د ولس د یو والي ، هوساینې او نیکمرغۍ ملاتړ وکړي ځکه چې ددې سیمې سوله یوازې ددې سیمې د ولس په یو والي کې ټینګول کیدای شي او بس .

محمد احسان ((یار))

د تاریخ پاڼه

دنن نه سل کاله څوا تاریخ کې
د نفاق اورئ اچولے مونږ کې
تا سو لوستلی اوریدلی دیرې
هره پیړۍ ده د ناخوالو ډکه
په مونږ ده دوی لوټې یرغل کړې
وړ پسې وروسته د سیتي قبایل
چه په تاریخ کې کوشانیان یادیږي
په کاپیسا او پیښور کې هغوی
د خاوره لامنځي نه ئې اثار پښتل
پیل شوله زر د یفتلیانو دوره
کله ظهور چه د اسلام وشو
په دغې وخت کې طاهریانو دولت
د سامانیانو ، غزنویانو دوره
راغلل غوریان د سلجوقیانو پسې
په لوی غضب چې چنګیزخان راغی
د ګورګانیانو ، صفویانو دوره
د هند بابرینه پاچاهي تیره کړه
د میرویس خان کارنامې هیرې ندي
د احمدشاه او د میرویس پښتانې
تاریخ دوی کله هیرولی نشي
ټولو ته ښکاره چې پسې چاپ کړې هڅې
د محمدزو او سدوزو دولت
د انګریزانو او روسانو سیاست
د ګندمک د معاهدې نړوروسته

وران کړې کور دې انګریزانو زمونږ
همه دې مات کړې فرنګیانو زمونږ
د تیر و شولو پاچاهانو کیسې
چا که لوستلي یونانیانو کیسې
د قهره ډک سلطان سکندر راغی
راغلل هیواد ته د ختیځ لوري نه
کاشغرستان او د لویدیځ لوري نه
د اوړې ژمې پاچاهي تخت ونه
هیواد کې کشف شول لوی معابد ونه
وروسته هغوی نه ساسانیان راغلل
په غزا ټول مسلمانان راغلل
هم پسې جوړ شو صفاریانو دولت
تشکیل شو بیا د سلجوقیانو دولت
جوړ شو دولت خوارزمشاهانو وروسته
وطن تباه کړو چنګیزیانو وروسته
هرات د ښکلي تمدن ښار شو
بیا هوتکیان وروسته زړ اظهار شو
بیا شوه رامنځ ته ابدالیانو دوره
دا د تاریخ د میړنیانو دوره
هم به پیدا لوی احمدخان نشي
ژوندی به کله خوشحال خان نشي
افغانان واړه خواره زاره کړل ټول
پښتانه کړی ته ګدا کړل ټول
پښتنه خاوره موآری شوه

د پښتنو برم په ځمکه ولوید
صدی پوره شوه د ډیورنډ کرښې
بس دې په خولې ئې یادولی نشم

کره پګړې لاړه ریښې ریښې شوه
دیار تکمیله اسویله شوه لوړه
رنګه منحوسه معاهده شوه لوړه

لیکوونکی: محب الله ((روفي))

کوز او بر پښتانه

بیل دې نشي کوز او بر پښتانه یو دي – لکه وروڼه په سنګر پښتانه یو دي
یوه ګړه وروګلوې یوه پښتو ده – یوه ژبه یو ارمان یوه ارزو ده
په یو فکر یو نظر پښتانه یو دي – بیل دې نشي کوز او بر پښتانه یو دي
ترا تړکه تر جبیله تر شلمانه – تر سوات ته تر کواټه تر مردانه
په تور چم او په خیبر پښتانه یو دي – بیل دې نشي کوز او بر پښتانه یو دي
د زابل او کنړ ها رحړو میار وکی – د کنړ او پکتیا چه د ننګو غرو کی
په کابل او پښور پښتانه یو دي – بیل دې نشي کوز او بر پښتانه یو دي
واړه یو دي د یو والي په مورچل کی – د عظمت غلي ئې جوړ کړې هر کوټل کی
د شمشاد او اشنغر پښتانه یو دي – بیل دې نشي کوز او بر پښتانه یو دي
اې ولسه یو مومرګ یو موژوندون دی – زمونږ منځ کې خلکو څوک وایې سلیتون دی
د هر قام د هر ټبر پښتانه یو دي – لکه وروڼه په سنګر پښتانه یو دي
بیل دې نشي کوز او بر پښتانه یو دي – لکه وروڼه په سنګر پښتانه یو دي

ليكوونكى محمد شيرين "گرديوال"

- د ميوند گربنه او امير عبدالرحمن خان -

څه وخت چه امير عبدالرحمن په (1880) كى فرنگيانو په كابل كى امير كړو.
لو افغانستان گړو چ پروت ؤ د افغانستان د هر كاظى او بو خى شاته افغانى -
مجاهد ناست ؤ د فرنگيانو منصوبې ئى د خاورو سره گډى كړى اوس د فرنگيانو -
كوشش ؤ چې افغانستان په ورو -
ورو امارتونو او رياستونو تقسيم كړى.

Amir Abdur Rahman Khan
(1880-1901)

مګر د غازى ايوب خان فاتح ميوند -
كاميابى او د جنرال محمد جان خان وردگ
سخت گذارونو فرنگى گيچ وډ كړو لو دوى
كوشش كولو چى زر تر زره د افغانستان
څخه لاړ شى او وروسته ئى گړو چ افغا-
- نستان خپل ايجنټ امير كابل -
عبدالرحمن ته پريښود او س د عبدالرحمن
په خپل قابليت او چالاكى او سياست
پورى تړلى وه چه افغانى بزكشى كى
كاميابى او يا ناكامى د خپل -
استاد فرنگى په صلاح او اسلحه
او د دوى په زور عبدالرحمن لو قابل
چالاك ، مكار حكمران ثابت شو.
امير اول سركى هغه تول خلك چې -
كابل كى ؤ او د امير شيرعلى خان سره ئى
رابطى باتى وى څوك ئى په رشوت خپل ملګرى كړل څوك ئى پهانسئى كړل او څوك
ئى بنديان كړل او څه د مكڅ څه وتښتيدل او س د اميد پاره غتى سيال او د تخت
دعوه دار غازى ايوب خان پاتى و كله چه غازى ايوب خان په ميوند كى فتحه
وګټله لو تولو برطانيه گړه وړه وه حكومت هند ته هدايت وشو چه په هر

صورت چه وى د برطانيې عزت په
ځاى كړى چه برطانيه بى عزته -
شوى وه د وائيسراى هند د لوښت
نه لرى كړو او (Mr. Ripon)
رپون مقرر شو رپون برطانوى
جنرال رابرټس ته چى كابل كى ؤ د -
هند په ځاى د قندهار طرف ته
د تګ حكم وركړو او ورته هدايت
وشو چه بايد ايوب خان د قندهار
محاصره ماته كړى او بلى غاړى ته
د بمبى نه تازه فوځونه د بولان
په لار قندهار ته راروان شول
خو جنرال رابرټس ته د غزنى نه -
تيريدل ګران ؤ مګر امير عبدالرحمن
د غلجيانو مشرانو ته رشوتونه
وركړل د دى په ذريعه د رابرټس
لس زره فوج په غير د جنګ نه -

سردار محمد ايوب خان فاتح ميوند

قندهار ته ورسيدل په هغه
وخت كى د هند نه هم فوج راغلو . جنرال رابرټس د قندهار په لر خوا كى كلى خالى كړو
او د ايوب خان خلافئى د جنګ تيارى شروع كړه رابرټس په قندهار كى ګير شو فرنګى فوج
د حوصلى متعلق ليكى :

(I Confess, to be gred surprised not to
use a stronger impression, at the demo-
-ralised Condition of the great part of the
garrison, There werenotable ekeption, but
The general hearing of the troops remi-
-nded me of the people Of AGRA in 1857)

د برطانيې فوج قندهار كى د ميوند د جنګ په وجه د ومره ګړ وډ ؤ چې دوى د برطانيې
جنهه چې (يونين جيك) ورته واى نه لى وله ايوب خان چې د رابرټس د فوج نه خبر
شو لو خپل فوجى هيډكوارټر (ګارنيزون) با مرکز ئى ولى بابا ته كړو او س فرنګيانو د
رشوت او سازشونو په زور د ايوب خان ملګرى ګړ وډ پيل اكړه .

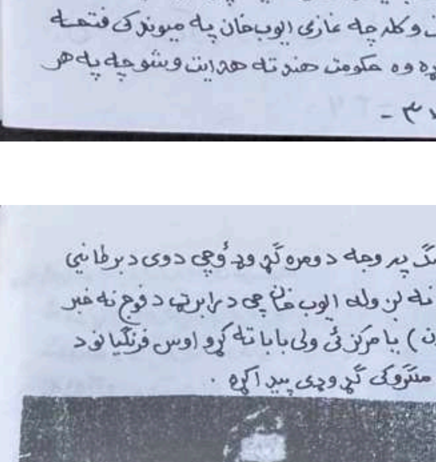

جنرل پولاک

د امير عبدالرحمن خان جاسوسان ور-
- ننوتى ؤ د ولى بابا جګړه كى ايوب خان
د فرنګى او امير افغانى ګړ فوج نه -
ماتى وخوړه . په لسم د سپتمبر
(1880) كى وائيسراى هند امير-
عبدالرحمن ته د قندهار د بابا ولى
د فتحى خبر وركړو . او مباركى ئى ورته
وركړه ايوب خان هرات ته واپس لاړو
په (16) د اپريل باندى جنرال رابرټس -
قندهار د امير عبدالرحمن افسرانو ته -
حواله كړو او دوى پخپله هند ته روان
شو د قندهار نه د تلو په وخت كى جنرال
د برطانيې حكومت ته لو نصيحت وكړو
ده د افغانستان متعلق داسى ورته
وليكل :

"we have nothing to fear from Afghanistan and
the best we ean do is to leare it as much as
possible to itself. The less The Afghans see of us,
The less would dislike us. should Russia in-
fufure years attempt to Conquer Afghanistan,
or invade India through it, we would have a
better chance in attaching The Afghans to aur in-
-terests, if we would avaid all interperence with
Them."

ترجمه :

((موږ ته د افغانستان نه هيڅ ډار نه دى پكار . موږ ته تر ممكنه حده پورى -
د دوى په خپل حال پريښودل په كار دى چې څومره لږ افغانان موږ وينى دومره لږ
به زموږ نه نفرت كوى . كه چيرې روس په راتلونكى وخت كى افغانستان فتحه كوى
يا د افغانستان په لاره په هند حمله كوى لو زموږ لپاره به هغه بهترينه موقع وي ده چې
خپل مفادات د افغانانو سره وتړو په دى شرط چه موږ د هر اخلت نه لاس واخلو))
د غه خبره سل كاله وروسته ثابته شوه چې د دسمبر (1979) كى روسان افغا-
- نستان ته راغلل . فرنګى او مغرب د افغانانو سره كمك وكړو . روسيان ئى -
افغانستان كى و ډبول او كمونيزم ئى ختم كړو . په (21) د اپريل (1881) كى افغانى
خاوره فرنګى خوشى كړه مګر لاندى منطقى ئى لكه سبى ، پشين ، كرمه او خيبر ، ميچنى
دره ئى د ځانه سره وساتلى او د ګنډ مكڅ د تورى لو ظالمى لاندى د دوى سره پاتى شوى .
امير صاحب خارجه سياست فرنګى ته وركړو هغه معاهده ئى ومنله كوم چې امير -
يعقوب خان كړى وه . غازى ايوب خان د خپل ورورنه دومره مرور وه چه هند كى ئى صرف
لو ځل ور سره ليدلى ؤ . ځكه چه د ګنډمك معاهده لو تور داغ ؤ . اوس لو امير صاحب
د قندهار مالك هم شو او لونا افغانستان ته ئى مخ راواړوه . مګر غازى ايوب خان لا -
مكمل ختم نه ؤ . هرات ئى په لاس كى ؤ امير عبدالرحمن د قندهار والى خپل تربور
د عظيم خان زوى سردار محمد هاشم مقرر كړ . يوه اصلاح كاره جرګه ئى جوړه كړه
چې سردار شمس الدين صاحبزاده ، غلام حيدر خان ، قاضى شمس الدين او -
غلام حيدر " توخى " ئى د فوج كماندار مقرر كړو . غازى ايوب خان چې خبر شو چې د فرنګى
فوج د قندهار نه هند ته لاړو لو ژر ئى په قندهار د حملى تيارى شروع كړى با وجود د دى
چې خالى خزانه ، فوج ئى بى اسلحى ؤ . د امير صاحب او د فرنګيانو سازشونه او د
لويو افسرانو ترمنځ حسد او ضد مشكلات موجود ؤ - مګر شهزاده ايوب خان په دى
مشكلاتو قابو وساتله . غازى ايوب خان د جون په (1889) كى د هرات نه -
قندهار د پاره روان شو . اوس فرنګى نه ؤ چه د امير عبدالرحمن خان د مرد لپاره
راغلى وى برطانيه خپل ايجنټ افغانى نالاب ته اچولى وه او س امير ته پخپله -
لمبا زده كول ؤ په اول سركى ايوب خان خبر مشهور كړو چه هغه صرف فرنګيان
د پښين نه شړى . خو ورو ورو د غازى ارادى معلومى شوى چې دى ګرشك ته رارسيدو .

غلام حیدر «توخی» ده د معطل کیدو لوکوشش شروع کړو. مګر ایوب خان د
ګرشک نه بالا خانه او بیا تیمور ته ورسید او پدی نیت چه قندهار قبضه
کړي مګر کاریز عطا سره د توخی فوجونو را ایسار کړو. د توخی د فوج نه څلور
رجمنټو (غونډو) بغاوت وکړو د غازی سره شامل شول. توخی ته ئې شکست
ورکړو. قندهار ئې بیرته قبضه کړو. ده په دربار یانو کې دوه نمونه هلک ؤ.
ځینو ورته ویل چې اوس وخت ضایع کول ندی پکار. په کابل حمله کول پکار دی.
مګر ده غه بلی چلی د امشوره وه چه په قندهار کې پاتې کیدل پکار دی. که مونږ کابل ته
روان شو د اسی ونشی چې فرنګیان د کویټی نه راشی او قندهار قبضه کړي مونږ
به د خپل مرکز هرات نه قطعه (قطع) کړي لو په قندهار کې به فرنګی وی او په کابل
کې امیر. مونږ به په مینځ کې راګیر شو. لو غازی صاحب د غه فیصله وکړه چې
د قندهار ټینګول پکار دي د فرنګی سره ئې رابطه جوړه کړه چه هغوی دې د
قندهار د والی په توګه ومنی. مګر فرنګیانو د خپل ایجنټ امیر عبد الرحمن په بدله
غازی ایوب خان نه اخیستنلو. دوی انکاری شول پدی وخت امیر عبد الرحمن د
دولس زره فوج سره ډیر په تیزۍ قندهار ته روان شو. غزنی کې ورسره غلجیان
هم شامل شول د غه بزکشی ته د برطانی حکومت ډیر بې چرته او انډیشمن ناست ؤ
د امیر دپاره سخت وخت ؤ. چه یو طرف ته فاتح میوند ؤ او بل طرف د فرنګیانو
د لاسه ناست امیر ؤ. ملا یانو امیر صاحب کافر اعلان کړی ؤ په (22) دوه
ویشتم سپتمبر (1881) کې د قندهار د دیوال ورچنی (ترښګه) مقابله
او جګړه شروع شوه. اول سر کې د اسې معلومیده چه امیر صاحب ماتې خوری - پدی
سخت وخت کې هغه څلور غنډه (رجمنټې) چې د توخی نه ایوب خان ته تښتیدلی
ؤ. دوی بیا د ایوب خان خلاف بغاوت وکړو او د عبد الرحمن سره یو ځای شول.
دوی د ایوب توپې قبضه کړې او د شاوخوا نه ئې ګوله باری په فوج شروع کړه. ددی
نه معلومیږی چې امیر عبد الرحمن څومره چالاک، مکار او مکرجن سړی ؤ.
اوس د غازی فوج د شاه اوخوا راګیر شو. دوی ددی غداری په وجه زړه ماتی شول.
هر څه ئې پریښودل. خپل ځانونه ئې هرات ته ورسول. امیر صاحب فوراً مخ په -
وړاندی د ننګ حکم وکړو. د کابل نه دروانیدو په وخت کې امیر صاحب جنرال -
عبد القدوس خان ګوربز تاشقرغان ته هدایت کړی ؤ چه هرات باندی د حملی -

دپاره دی روان شی. شل زره هزاره - تایمنی هزاره - ده زنګی او فیروزکوهی -
ورسره ؤ په اکتوبر کې ئې هرات قبضه کړو. غازی ایوب د هرات په لاره ؤ. دی
د شین ډنډ سره ؤ چې خبر شول هرات جنرال عبد القدوس نیولی دی.
دغه نر، پیاوړی او میړنی افغان چې تر ننه ورځ پورې زمونږ افتخار دی د ایران ایح
ته لاړو. د خپل ګران وطن نه جلا وطن شو چه په (1914) کې هند کې وفات
شو امیر صاحب د خپلی چالاکی، مکر سیاست او د فرنګی د پیسو او اسلحو په -
زور د ټول افغانستان امیر شو. د هرات په شمول ددی فتحې نه پس د هند -
وائسرای ورته د امیر افغانستان خطاب ورکړو او د پیسو او اسلحو وعدې ئې
ورکړې مګر مکار فرنګی په ایران زور راوړو چې ایوب خان بخارا ته مه پریږدی. ایوب خان
په یو قسم په ایران کې نظر بند شو او وروسته ئې بیا د فرنګیانو سره لوظنامه وکړه.
او په هند کې د جلا وطنی په ژوند راضی شو پدی طمع چې چیرته بیا د افغانستان
د پاچا کیدو موقع په لاس ورشی. مګر د غه دده خوش فهمی وه. فرنګیانو تش -
د ډیورنډ د کرښی دپاره د امیر خلاف د پریښو (زور) په توګه استعمالولو. په
افغانستان کې د لوی دعوه دار ایوب خان نه وروسته امیر صاحب هغه ټول په
وطن مین مشران او خانان - ملایان چې دده په سترګو خطرناک ؤ ورپسې ئې راوا -
خیستنله ډیر افغانان هند، ایران او ترکی ته مهاجر شول او ډیر امیر مړه کړل دومره
ظالم ؤ چه په فولادی امیر مشهور ؤ مګر دی صرف د خپلو خلکو لپاره فولاد ؤ د فرنګی لپاره د کاغذ
زمری ؤ. اوس د فرنګی دوه منصوبې ناکامی شوی. اول دا چه افغانستان ټول قبضه کړي
دوهم دا چې په وړو وړو امارتونو ئې تقسیم کړي مګر د هغه لار کې کامیاب شو چې خپل -
ایجنټ ئې افغانستان کې کښیناوه اوس د وی لاندی پښتنو پسی راوا خیستنه.
فرنګیانو وزیرستان، چترال، خیبر، کرمه، سبی، ژوب، پشین او نوری پښتنی علاقی
لاندی کړی. د مخه په وړاندی سیاست واله کامیاب شول. اوس د وی د افغانی خاوری
په مینځ کې د یوی داسی کرښی په هڅه کې ؤ چه دوی ورته ((Scientific frontier))
وئیلو اوس فرنګیانو په امیر زور راوړو چې د کرښی په باره کې خپل موقف جوت کړي امیر ډیر هڅه
دغه وکړه خو تخت ورته ډیر ګران ؤ. لو امیر صاحب په جولای د (1888) کې فرنګی وائسرای
هند لارډ ډفرن ته اطلاع ورکړه چې د (Border) یعنی سرحد په باره کې دې یو فرنګی افسر
کابل ته راشی وائسرای هند فوراً د هند د خارجه چارو سکرتر ډیورنډ خپل استازی -

وګماره پدی شپو ورځو کې اسحق خان یو ته شوی ؤ لو امیر صاحب ورته د ځنډ خواست وکړو
ډیورنډ خپل یادداشت کې لیکی (د کابل میشن (Mission) ختم شو امیر د چارو د
سمبالو لپاره بلخ ته تلی چې. زما یقین دی چې دی له مونږه وویریده چې مونږ به لحد ډیر زیات
څه وغواړو. په (1889-1890) کې فرنګی ژوب او ګومل لاندی کړل په شیله باغ -
او کوژک غره باندی تونل ایستل شروع کړه. چه د اورګاډی لپاره غار برابر کړي چې پدی باندی د
فبروری په (4) د 1890 کې امیر صاحب پروتسټ وکړو امیر صاحب ورته ووئیل چه دغه کوژک
غر کې چې کوم غار تاسو کینۍ. دغه داسی دی لکه زما کولموکی چه سیخ وهی. په (3) د سپتمبر
(1890) کې امیر صاحب بیا وائسرای هند ته ولیکل چې اوس استازی را ولیږه مګر فرنګی لا خپل مقصد
ته لا نه ؤ رسیدلی. لو داسی ئې ورته ولیکل چې په دربار کې د کمورو خبرو اترو وخت را رسیدلی
لو امیر ئې دخبرو اترو لپاره هند ته دعوت کړو. او تجویز ئې ورته وړاندی کړو چې د میشن نه مخکی
له وائسرای هند سره په ځینو بنیادی خبرو فیصله وکړی مګر امیر چالاک ؤ د تګ نه ئې د وطن
د حالاتو په وجه معذرت وغوښت. امیر سره چار ؤ چه هند کې به زور را باندی راولی په
(28) د فبروری (1891) کې امیر صاحب بیا د یو استازی کابل ته د رالیږلو تجویز وړاندی کړو مګر -
وائسرای قبول نکړو. او خپل تجویز ئې ورته بیا وړاندی کړو چې هند ته راشه په (24) مارچ د
(1891) کې امیر صاحب بیا خپل پیشنهاد ورياد کړو خو وائسرا دغه هم رد کړو. دواړو چالاکی کوله په
(15) فبروری (1891) کې یو بل تجویز امیر صاحب وړاندی کړو چه هغه تیار دی چه وائسرا هند
سره کابل یا جلال اباد کې وګوری خو دې ته فرنګی تیار نشو پدی د پیشو او موږک لوبه کې -
فرنګی ډیره افغانی خاوره لاندی کړه. او چلی پښجی ئې ټینګې کړې او بله پالیسی ئې دا وه چه امیر
هند ته راشی نو د وطن نه به لیری وی او هر قسم لوظنامې ته به تیار شی خو امیر هم ماشوم نه ؤ.
کله چه فرنګیان پوهه شول چې امیر هند ته نه راځی نو په (23) د جولای (1892) کې ئې امیر ته
خبر ورکړو چې د هند له خوا د برطانوی هند د فوجونو مشر جنرال رابرټ د افغانستان د استازی
په توګه د ځی او تر اکتوبر پورې به جلال اباد ته دروسیږی، کوم لیک چې رابرټ د ځانه -
سره وړلو لو په کې ئې لیکلی ؤ چې تاسو د برطانیې په کمک امیر جوړ شوی ئې. او نوری غوری ئې
هم ورته کړی وی او که د اول د ډسمبر پورې د ستا له خوا د رابرټ د منلو اطلاع او منظوری -
را نغله. زه به پوهه شم چه تاسو انکاری یاست زه به د رابرټ استازی بیرته واخلم. مګر
خبره ساده دره کوم دغه تجویز که منی او که نه. دغه فیصله به مونږ وکړو چې کومه
خاوره د افغانستان ده او کومه نده. دغه هغه رابرټ ؤ چې (1879) کې په افغانستان

یرغل کړی ؤ. امیر صاحب دغه تجویز نه غاړه کیښوده په دریم د اګست ئې منظوری ورکړه مګر
پدی وختو کې هزاره ګان یو ته شوی ؤ لو امیر صاحب د ځنډولو لو ځل بیا خواست وکړو امیر صاحب
چې به لږه بد معاشی وکړه لو فرنګی به ورته چل حیثیت په ګوته کولو او ایوب خان به ئې ورياد
کړو لو امیر به بیا تیار ؤ. سنټ یمن د سپتمبر په (27) د (1890) انجیل نوټ کې لیکی:
دا یاد ساتل پکار دی چه عبد الرحمن او سنی حیثیت تر ډیره حده زمونږ د لاسه دی. ده لوړی
په خپل زور تخت حاصل نکړو مونږ په ډاګه دده د معزول ترور محمد یعقوب خان په ځای دې ومانه.
او بیا رونه مود وسلې او خزانی سره ده ته په لاس ورکړل د ا زمونږ په کوشش ؤ چې د بخوانی -
حکومت ډیر حمایتیان موله افغانستان نه تښتیدلو ته مجبور کړو لو پدی کې هیڅ شک نشته
چې د افغانستان او سنی حکمران تر ډیره حده زمونږ په وجه جوړ شو. امیر صاحب دغه چالاکی
کړې چې دی کی د برطانی حکومت هندی وائسرا ته هدایت وکړو چې خبر دی امیر عبد الرحمن خان
ته دی (23) د جولای خبرداری لو ځل بیا ورياد شی خو که بیا ئې پلمې کولی لو مناسب کار ورسره
وکړي مناسب کار دغه وه چې په (12) سپتمبر (1892) کې وائسرا خبرداری ورکړو چې
که بیا دی خبره ځنډولی لو مونږ به په غیر د ستا سو انتظار نه مناسبه کارروائی وکړو.
په دی مینځ کې وائسرا هند د برطانی حکومت ته تجویز وړاندی کړو چه برطانیه دې نخپله
پوله فیصله وکړي او خبره دې کړي. ددی کرښی نه چې زمونږ غاړی کوم افغانی فوج رائی په زور
دې وو ستل شی او کرښه دی داسی وی چې اسمار، چاغی او وزیرستان د افغانستان
نه پریکړی شی په همدی وخت کې د امیر صاحب توپې او ټوپک فرنګی د کراچی په بندر باندی -
ایسار کړو لو په اګست کې امیر صاحب ورته د پریښودلو وویل - مګر د هند وائسرا ځواب ورکړو
چې دغه اسلحه تر هغی وخته پورې به تاسو ته درنکړی شی تر څو پورې چې د پولی خبره فیصله شوی
نه وی امیر صاحب ډیر خفه شو لیکن څه ئې کولای نشول په (11) د جنوری کال (1893) -
وائسرا امیر صاحب ته اطلاع ورکړه چې د مارچ په لمړی او ندکی به جنرال رابرټ د پیښور نه
در روان شی او د مارچ په نیمائی کښی به کابل ته دروسیږی او ورته لیکلی ئې ؤ:
که تر (7) د فبروری (1893) پورې ځواب رانغی نو بیا به استازی نه وراستول کیږی
پدی شیو کی د پاین په نامه یو فرنګی چیف انجنیر د (1885) کال نه د امیر صاحب سره ؤ -
د خبرداری دغه اخری لیک ئې پس امیر صاحب پاین وائسرا هند ته واستاوه انجنیر پاین
د امیر صاحب خط د ځانه سره واخیست او په (12) د مارچ (1893) کې کلکتې ته ورسیدو.
د دې سره د جنرال رابرټ میشن منسوخ شو او رابرټ هم په همدی کال تقاعد شو وایش

لندن ته لاړ او س فرنګیانو د دې فرنګي انجنونه کار واخیست د (۱۲) د مارچ نه تر (۱۲) جون (1893) پورې د هند د حکومت سره پایښ په تماس کې ؤ. ده د وایسرا هند او د هند د خارجه چارو سکرتري مورتیمر ډیورنډ سره بار بار وکتل شو که چاره فرنګیانو امیر صاحب ته د هیواد د ساتنې او ژغورنې په بدل کې ورته سختې سختې بلاګانې ښکاره کړې او د وطن او هیواد د خرڅونې په مقابله کې ئې ورته د ده تخت، بخت او نوي ګټې ور په ګوته کړې یعنې ښکاره ئې ورته وویل چه که کرینه مني نو تخت دې محفوظ دی او که اخوا دېخوا کوې نو حال به دې د ایوب خان او یعقوب خان په شان وي پایښ ته ډیورنډ یوه نقشه ورکړه چه امیر صاحب ته ئې ورکړي او س پایښ د برطانوي هند او افغاني امیر په منځ کې میانجیګر ؤ کله چه کابل ته ورسید و نو امیر صاحب ته ئې د ومره د بلا سرونه ښکاره کړل چه په یوه میاشت کې د ننه ئې امیر صاحب د وطن خرڅولو ته چمتو کړو.

سر مورتیمر دیورنډ

سمدستي په (۲٤) جولای (1893) وایسرا هند امیر صاحب ته اطلاع ورکړه چې د برطانوي هند یو لوی افسر به غیر د فوج د بدرګې نه کابل ته د راځي او ستاسو سره به د امو سیند په پوله د روس سره د متعلق خبرې کوي پایښ د مخه امیر صاحب هر قسم خیانت ته تیار کړی ؤ امیر صاحب د دغه تجویز سمدستي قبول کړو وایسرای هند د هند د خارجه چارو سکرتري ډیورنډ وټاکو.

د فرنګیانو چالاکي دغه وه چې امیر صاحب ته د امو د سیند پوله د روسانو سره معینه کړې او د هند سره کرښه ئې بې ضروره کړه لنډه دا چه ډیورنډ د سپتمبر په نیمائی کې د پیښور نه کابل ته روان شو او په (۱۲) اکتوبر (1893) کې ورسیدو. د امیر صاحب سره په اوله غونډه کې ډیورنډ د امو سیند د پولې خبرې شروع کړې. ډیورنډ وائي:

چه په لمړۍ غونډه کې امیر ده ته وویل – څنګه چې ته اول خبره شروع کړه نو پکار دي چې مونږ د دې لمړۍ فیصله وکړو خو په حقیقت کې دغه بل سرحد مهم دی ستاسو، زما او د روسانو ترمنځ خبره ده زما خلک به په دې خبرونه شي او نه د دې پروا کوي چې زه په روښان یا شینګان کې پر منځ ځم او که په شاخو د دې د محلوملو چې په زیات فکر کې دي چې ستاسو د لوري د وی په کوم ځای ولاړ دی (ثائیکس سکوټکي ۲۲ ۲ مخ (کتاب بلوزمم)

ډیورنډ د لوی بلې ورځې په باره کې لیکي چه: عبدالرحمن وویل

((که تاسو ما مجبور کړئ زه به ستاسو سره جنګ وکړم زه پوهیږم که څه هم زه د دې په نتیجه خبریم خو بیا هم که زه جنګ وکړم، زما شیرعلي خان نه دی هیر))

خو زه به د خپل ناموس لپاره په غیرد جنګ نه د ازادۍ څخه لاس وانخلم))

مګر حقیقت کې امیر صاحب دومره زړه او جرأت نه درلوده چې امیر شیرعلي خان غوندې د افغاني غیرت د ساتلو د پاره ئې خپل تخت پرېښود. خو فرنګیانه ئې سر ټیټ نکړو. امیر عبدالرحمن خان ته د خپلې افغاني خاورې نه خپل تخت ګران ؤ او د فرنګي ظالم شوم منصوبو ته ئې سر ټیټ کړو د فرنګي استازي ډیورنډ په موجودګۍ کې (۱۲) نوامبر (1893) هغه علاقې چې فرنګي وای په وای لاندې کړې د هغې نه ئې لاس واخیست د چانې نه تر چترال پورې په زرګونه مربع میله پښتنون او بلوچ خاوره ترېنه ورځې پورې د مورنې وطن نه جدا شوه او په (۱۲) نوامبر کال (1993) کې به ئې پوره سل کاله پوره شي پایښ په حقیقت کې د ساماراجي فرنګي بل شکل ؤ.

ده امیر دې خیانت ته تیار کړو چه ډیورنډ ئې منته کوي دی لیکي:

((زما په خیال د امیر په احساساتو کې زمونږ په باره کې څه بدلون راغی د هغه د پاره د هند حکومت تر هر څه چر ډه منت بار دی)).

امیر صاحب د ډیورنډ د میشیون په باره کې داسې لیکي:

((زه د او اقعیت لوړي دې ته څرګند ولو لپاره بیانوم چه که څه هم انګلستان د افغانستان یوه ټکره (ټوټه) هم نه غواړي خو بیا هم د دې د حاصلولو هڅه -

موقع هم له لاسه نه باسي.

دې دوست تر روس زیات افغانستان لاندې کړي)). انګریز سامراج چه - فریزر تیټلر لا د خپل کتاب افغانستان په مخ (188) د افغانستان د خاورې د ډیورنډ د لاسه سامراجي ویش په باره کې لیکي:

د ادنسلي ستراتیژیکي او جغرافیوي لحاظ غیر منطقي ده. نه چه یو ملت په دوه برخو تقسیموي بلکې قبیلې د قبیلې نه سره بیلوي.

غنی شوه پلوشه د خیبر د هسکو غرونو نه
دائي پښتون ته مې ارمان راوړه
ښکلې اسیلاب لوړ د غفلت د خوبه
په سرو منګولو سي پیغام دلوی افغان راوړه

محمد شیرین "کردیوال"

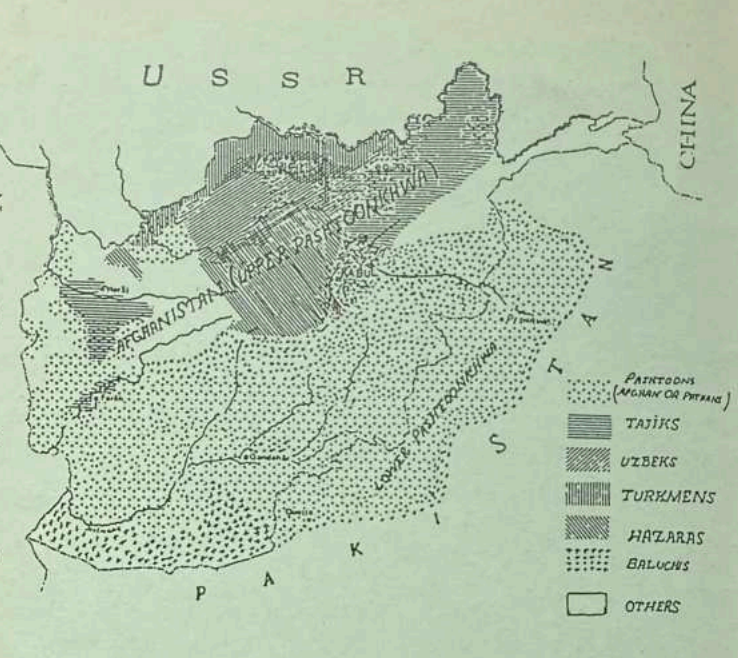

که سوبوره وي که پوره وي په شریکه به وي
(باچاخان)

Das Brot, ob belegt oder trocken, wird unter allen gemeinsam aufgeteilt (Batscha Chan)

Buttered or unbuttered bread will be common (Bacha Khan)